

HOOFDSTUK IX.

HET BIJWOORD.

1. De naam **Bijwoord** duidt aan staande bij het woord.

Met 't woord, d.i. 't voornaamste van alle woorden, wordt het Werkwoord bedoeld.

Bijwoorden staan dus allereerst en voornamelijk bij Werkwoorden.

Wat 't BIJVOEGELIK NAAMWOORD is voor een ZELFSTANDIG NAAMWOORD, dat is 't BIJWOORD voor een WERKWOORD.

2. Bijwoorden staan echter ook bij BIJVOEGELIKE NAAMWOORDEN en bij andere BIJWOORDEN.

3. De Koppelwoorden *zijn, blijven, heten, schijnen, worden, lijken* en *blijken* nemen Bijvoegelijke Naamwoorden en geen Bijwoorden achter zich.

Voorbeelden: *Mijn hond is oud; mijn zuster blijft ziek; hij heet gelukkig; u lijkt vriendelik.*

4. Andere Werkwoorden kunnen eveneens *Bijvoegelijke Naamwoorden* bij zich nemen, wanneer er iets van een *Zelfstandigheid* gezegd wordt, in plaats van van een *handeling*.

Voorbeelden: *de deur is bruin geschilderd; hij heeft mij ziek gemaakt; 't paard zal zich dood lopen...*

5. Soms tijds lijkt het moeilik, een **Bijwoord** te onderscheiden. **Voegwoorden** en **Voorzetsels** worden dikwels voor **Bijwoorden** aangezien.

Om 't onderscheid wel te verstaan, is het noodzakelijk de aard van deze *rededelen* goed te begrijpen. Wij merken daarom op:

1. dat **Voegwoorden** woorden of zinnen aan elkaar verbinden, en *geen betekenis van zichzelf hebben*;
2. dat **Voorzetsels** een betrekking aanwijzen, en *geen betekenis van zichzelf hebben*;
3. dat **Bijwoorden** met **Werkwoorden** verbonden zijn en *betekenis hebben*;
4. dat **Voegwoorden** niet van hun plaats kunnen genomen worden;
5. dat **Voorzetsels** alleen passen tussen de woorden, waartussen zij de betrekking aanwijzen;
6. dat **Bijwoorden** van hun plaats genomen, en ergens anders in de zin kunnen gezet worden.

Voorbeelden van No. 6:

*wij hebben de bok **daar** gezien*;

*wij hebben **daar** de bok gezien*;

***daar** hebben wij de bok gezien*.

6. Soms tijds wordt hetzelfde woord als **Bijwoord** en **Voegwoord**, soms tijds ook als **Bijwoord** en **Voorzetsel** gebruikt:

***nu** is 't tijd van handelen* (**Bijwoord**)

*vergeef mij, **nu** gij alles weet* (**Voegwoord**)

*wij lopen de stad **door*** (**Bijwoord**)

*wij lopen **door** de stad* (**Voorzetsel**)

*als u klaar is, kom **dan** bij me* (**Bijwoord**)

*Jan is groter **dan** zijn broeder* (**Voegwoord**)

*zoek **achter** naar de bezem* (**Bijwoord**)

*de hond loopt **achter** mij* (**Voorzetsel**)

7. Enkele Bijwoorden hebben Trappen van Verge- lijking.

B.v. hij schrijft *mooi*, *mooier*, 't *mooist*;
zij loopt *langzaam*, *langzamer*, 't *langzaamst*.

De volgende hebben **Onregelmatige Trappen**:

goed	beter	't best
slecht	erger	't ergst
veel	meer	't meest
weinig	minder	't minst
vroeg	eerder	't eerst
dikwels	meermalen	't meest
gaarne	liever	't liefst

De Overtreffende Trap van een Bijwoord heeft altijd het Lidwoord 't vóór zich. De woorden: *liefst*, *best*, *uiterst* en *hoogst* kunnen echter zonder 't Lidwoord gebruikt worden; b.v., 't gaat mij *best*; ik ben *uiterst* tevreden; zij blijft *liefst* thuis; hij zal *hoogst* welkom zijn.

De kracht van de Overtreffende Trap is bij deze woorden verloren gegaan: 't gaat me *heel* goed; ik ben *volkomen* tevreden; enz.

8. Bijwoorden drukken uit:

1. De wijze, waarop een werking geschiedt, door **Bijwoorden van Hoedanigheid**;
2. Hoe ver een handeling zich uitstrekt, door **Bijwoorden van Graad**;
3. Hoeveel malen een werking geschiedt, of de orde, waarin werkingen plaats vinden, door **Bijwoorden van Getal**;
4. De plaats, waar een werking geschiedt, door **Bijwoorden van Plaats**;
5. De tijd, wanneer een handeling plaats vindt, door **Bijwoorden van Tijd**;
6. Een bijzondere manier, waarop een gedachte wordt uitgedrukt, door **Modale Bijwoorden**;
7. Een bijzondere omstandigheid, die een handeling vergezelt, door **Bijwoorden van Omstandigheid**.

9. De **Bijwoorden van Hoedanigheid** zijn dezelfde woorden, die men bij **Zelfstandige Naamwoorden** als *Bijvoegelijke Naamwoorden van Hoedanigheid* plaatst:

Bijvoegelijk Naamwoord:

Bijwoord:

dit is een goed paard. *het paard loopt goed.*
die les is moeilijk. *het kind leest moeilijk.*
hij heeft een mooi huis. *het meisje schrijft mooi.*

Vroeger werden de **Bijwoorden van Hoedanigheid** van **Bijv nw.** gevormd door achtervoeging van de uitgang **lijk**; b.v. *wij hebben goddelooslijk gehandeld*. Deze uitgang, die zelden meer op die wijze gebruikt wordt, wordt nu **lik** geschreven, b.v. *het was bitterlik koud*; behalve in 't woord "*gelijk*" en de samenstellingen daarvan: *desgelijks, tegelijkertijd, dergelijke*.

10. **Bijwoorden van Graad** zijn de volgende: *genoeg, nauweliks, bijna, volkomen, vreselik, erg, helemaal, overtollijk, uitermate, zeer, te, heel, uiterst, hoogst, enz.*

Deze **Bijwoorden** worden bij **Werkwoorden**, maar ook vóór **Bijv nw.** en andere **Bijwoorden** gebruikt; b.v.:

bij **WERKWOORDEN**: de hond heeft *genoeg* gegeten;
 ik heb 't geluid *nauweliks* gehoord;
 hij had 't pad *bijna* vergeten;

bij **BIJVNWOORDEN**: 't opstel is *erg* lang;
 uw schrift was *heel* goed;
 de put lijkt *biezonder* diep;

bij **BIJWOORDEN**: hij heeft die hond *te* hard geslagen;
 't had *vreselik* sterk geregend;
 zij konden *nauweliks* genoeg zeggen.

11. **Bijwoorden van Getal** zijn de volgende: *eenmaal, tienmaal, tweekeer, dubbel, viervoudig*; en ook *ten eerste, ten tweede, ten derde* (of *eerstens, tweedens, derdens*), *ten achtste, ten laatste, ten slotte, enz.*

12. Bijwoorden van Plaats zijn: *op, in, voor, achter, om, onder*, en dergelijke **VOORZETSELS** die bij **WERKWOORDEN** voorkomen; b.v. *zij kwam mij vóór; hij klimt de berg op; wij wonen onder, en zij boven.*

Verder: *af, rond, henen, hierheen, daarheen, beneden, nabij, ergens, nergens, hier, daar, overal, ginds, vooruit, bergop, bergaf, noordwaarts, huiswaarts, thuis, enz.*

13. Bijwoorden van Tijd zijn de volgende:

- (a) die een **tijdstip** aanduiden: *nu, heden, vandaag, gisteren, morgen, tens, eens, ooit, nooit, nimmer, nauweliks, 's nachts, 's morgens, overdag.*
- (b) die een **voortduring** aanduiden: *altijd, steeds, immer, voortaan, sedert, langzamerhand, van lieverlede.*
- (c) die een **herhaling** aanduiden: *dikwels, vaak, zelden, telkens, somtijds, opnieuw, nu en dan, weder, gewoonlik, doorgaans.*

14. De Modale Bijwoorden vullen de *Wijsen van 't Werkwoord* aan, door de handeling op een **Zekere** of **Stellige**, een **Ontkennende**, een **Twijfelachtige** of een **Wensende** manier voor te stellen (vergelijk bl. 69, §6). Men heeft dus:

- (a) **Bijwoorden van Bevestiging**: *ja, voorwaar, inderdaad, zeker, stellig, gewis, volstrekt, voorzeker, wel, immers.*
- (b) **Bijwoorden van Ontkenning**: *neen, niet, geenszins.*
- (c) **Bijwoorden van Twijfel**: *misschien, wellicht, mogelijk, waarschijnlijk, wel.*
- (d) **Wensende Bijwoorden**: *dan, toch.*

15. Bijwoorden van Omstandigheid zijn de volgende: *vergeefs, alleen, gezamenlik, mede, slechts, zelfs.*

16. Er zijn zekere woorden, die de aard van BIJWOORDEN in zo ver bezitten, dat zij in de zin verplaatst kunnen worden, en die toch tegelijkertijd als VOEGWOORDEN dienst doen.

Men noemt deze woorden **Bijwoordelijke Voegwoorden**. Zij zijn: *evenwel, toch, niettemin, vandaar, daarom, desniettegenstaande, integendeel, bijgevolg*; alsook de Samengetrokken Bijwoorden:—*daarvan, daarin, daaruit, daarop*, en—*ervan, erin, eruit, erop*.

Opmerkingen:

1. *toe* is een *Bijwoord*; *tot* is een *Voorzetsel*.
2. *af* is een *Bijwoord*; *van* is een *Voorzetsel*.
3. *mede* is een *Bijwoord*; *met* is een *Voorzetsel*.
4. *zelden* is een *Bijwoord*; *zeldzaam* is een *Bijvoegelijk Naamwoord*.
5. *heen* betekent *naar iets toe*; *henen* betekent *van iets weg*.
6. *immer* en *nimmer* zien op de toekomst; *ooit* en *nooit* zien op 't verledene en de toekomst beide.
7. *wijlen* is een *Bijwoord*, dat *overleden* betekent. 't Wordt bij Zelfstandige Naamwoorden gebruikt; b.v. *wijlen uw moeder*, d.i. *uw overleden moeder*.
8. *af* en *neer* zijn beide *Bijwoorden*. *Af* betekent "van iets weg", en *neer* betekent "naar iets toe". *Hij sprong van de stoel af*, en *kwam op de grond neer*.

Zie de OEFENINGEN achter in 't Boek.

HOOFDSTUK X.

HET VOEGWOORD.

1. Voegwoorden verbinden woorden of zinnen aan elkander.

2. Voegwoorden verbinden gewoonlijk alleen zinnen. Wanneer zij gebruikt worden om *woorden* te verbinden, zijn die woorden meestal delen van zinnen, waarvan de overige delen verzwegen zijn. B.v.: *hij heeft u en mij genodigd*—betekent eigenlijk—*hij heeft u genodigd, en hij heeft mij genodigd*.

3. Om 't gebruik van *Voegwoorden* goed te verstaan is 't nodig, de *Zinsontleiding* te kennen (zie Hoofdstuk XIII).

4. Verschillende zinnen kunnen naast elkander geplaatst worden, door Voegwoorden onderling verbonden, terwijl zij alle van dezelfde rang zijn, d.w.z. dat er geen in waarde boven de andere staat. Zulke zinnen noemt men **Nevengeschikte Zinnen**.

5. Of één enkele zin kan boven andere staan in rang, terwijl de andere van die ene afhankelijk zijn. Zulke afhankelijke zinnen noemt men **Ondergeschikte Zinnen**.

6. Er moeten derhalve twee verschillende soorten van Voegwoorden bestaan, n.l.:

1. **Nevenschikkende Voegwoorden**, die HOOFDZINNEN onderling verbinden;

2. Onderschikkende Voegwoorden, die AFHANKELIKE zinnen aan hun HOOFDZIN verbinden.

7. Nevenschikkende Voegwoorden worden aldus verdeeld:

1. **Verbindende Voegwoorden:** *en, ook, zowel . . . alsook, niet alleen . . . maar ook.*
2. **Scheidende Voegwoorden:** *of, of . . of, noch . . noch, hetzij . . of, hetzij . . hetzij.*
2. **Tegenstellende Voegwoorden:** *maar, doch, nu, -*
en de Bijwoordelijke Voegwoorden: *echter, evenwel, integendeel, intussen, desniettegenstaande.*
4. **Besluitende Voegwoorden:** *dus, bijgevolg, also, daarom, hierom, derhalve, toch.*

Voorbeelden van Nevenschikkende Voegwoorden:

1. **Verbindende:** *De vijanden hebben daar gestolen, ook hebben zij er vermoord.*
Wij zullen niet alleen komen om te lezen, maar wij zullen ook zingen
2. **Scheidende:** *Hij moet zich onderwerpen aan de regels, of hij moet 't huis verlaten.*
Noch deze heeft gezondigd, noch zijn ouders. (hebben gezondigd).
3. **Tegenstellende:** *Wij willen wel schrijven, maar wij kunnen niet.*
Je moet niet zo dikwels overlopen, nu't zo koud is.
4. **Besluitende:** *Wij hebben verlof ontvangen, dus gaan wij ook.*
Hij is ziek; daarom ziet hij er zo mager uit.

3. Onderschikkende Voegwoorden worden aldus verdeeld:

1. **Voegwoorden, die Tijd bepalen:** *toen, als, wanneer, zodra als, voordat, eer dat, terwijl, sedert, totdat, tot, nadat.*

2. Voegwoorden, die **Plaats** bepalen: *waar, alwaar, waarheen, vanwaar.*
3. Voegwoorden, die **Wijze** bepalen: *dat, zodat.*
4. Voegwoorden, die een **Reden** aangeven: *omdat, wijl, dewijl, naar, om reden, naardien, want.*
5. Voegwoorden, die een **Vergelijking** uitdrukken: *dan, als, gelijk, zoals, evenals, alsof.*
6. **Toegevende** Voegwoorden: *al, ofschoon, schoon, hoewel, alhoewel.*
7. Voegwoorden, die een **Doel** aanwijzen: *dat, opdat, ten einde, om.*
8. Voegwoorden, die een **Veronderstelling** uitdrukken: *als, wanneer, indien, zo, bijaldien, ingeval dat.*
9. Voegwoorden, die een **Voorwaarde** uitdrukken: *mits, tenzij.*
10. **Verklarende** Voegwoorden: *dat, of.*
 1. **Tijdbepalende:** *hij was nog bij mij, toen u kwam; ik zal er wezen, eer hij komt.*
 2. **Plaatsbepalende:** *wij kunnen lopen, waar wij willen; zeg ons, vanwaar je komt.*
 3. **Wijzebepalende:** *'t regent dat 't plast; 't was er stil, zodat men alles horen kon.*
 4. **Redengevende:** *hij kan niet komen, want hij is ziek; ik zing niet, omdat mijn keel schor is.*
 5. **Vergelijkende:** *een paard is hoger dan een os (is); hij deed alsof hij 't meende.*
 6. **Toegevende:** *hij vraagt 't weer, ofschoon het hem geweigerd is; ik zal er zijn, al ben ik nog half ziek.*
 7. **Doelaanwijzende:** *hij werkt, om de prijs te winnen; zij schreeurden hard, opdat men hen horen zou.*
 8. **Veronderstellende:** *hij zal ziek worden, indien u hem niet opzoekt; wacht niet op mij, ingeval dat ik te laat zou zijn.*
 9. **Voorwaardelijke:** *wij zullen vertrekken, mits u ook gaat; ik wil 't niet hebben, tenzij hij 't mij geeft.*
 10. **Verklarende:** *wij hopen, dat u gezond zal worden; zij vragen, of je je beter voelt.*

VOORBEELD VAN WOORDONTLEDING.

Volzin: *Wie Neerlands bloed in d' aad'ren vloeit,
Van vreemde smetten vrij,
Wiens hart voor land en koning gloeit,
Verheff' de zang als wij.*

Wie	Betrekk. Vnw. 3 Pers. Mann. Enk. 3 nv.
Neerlands	Eig. Zelfstnw. <i>het-woord</i> , Enk. 2 nv.
bloed	Gem. Zelfstnw. <i>het-woord</i> , Enk. 1 nv. Onderw. van "vloeit".
in	Voorz.—duidt de betrekking aan tussen "vloeit" en "aderen".
de	Bep. Lidw. Meerv. 4 nv.
aderen	Gem. Zelfstnw. <i>de-woord</i> , Meerv. 4 nv.
vloeit	Zwak, Onoverg. Ww. Aant. w. Onv. Teg. t. 3 Pers. Enk.
Van	Voorz.—duidt de betrekking aan tussen "vrij (zijnde)" en "smetten".
vreemde	Bijvnw. Meerv. 4 nv.
smetten	Gem. Zelfstnw. <i>de-woord</i> , Meerv. 4 nv.
vrij	Bijvnw. Enk. 1 nv. (behoort bij "bloed").
Wiens	Betrekk. Vnw. 3 Pers. Mann. Enk. 2 nv.
hart	Gem. Zelfstnw. <i>het-woord</i> , Enk. 1 nv. Onderw. van "gloeit".
voor	Voorz.—drukt de betrekking uit tussen "gloeit" en "land".
land	Gem. Zelfstnw. <i>het-woord</i> , Enk. 4 nv.
en	Verbindend Voegw.
koning	Gem. Zelfstnw. <i>de-woord</i> , Enk. 4 nv.
gloeit	Zwak, Onoverg. Ww. Aant. w. Onv. Teg. t. 3 pers. Enk.
Verheff'	Sterk, Overg. Ww. Aanv. w. Onv. Teg. t. 3 Pers. Enk.
de	Bep. Lidw. Enk. 4 nv.
zang	Gem. Zelfstnw. <i>de-woord</i> , Enk. 4 nv. Voorw. van "verheff'".
als	Vergelijkend Voegw.
wij	Pers. Vnw. 1 Pers. Gem. Gesl. Meerv. 1 nv. Onderw. van "verheffen" (verzwegen).

Zie de OEFENINGEN achter in 't Boek.

HOOFDSTUK XI.

HET VOORZETSEL.

1. Voorzetsels zijn woorden, die gebruikt worden om een betrekking aan te duiden tussen een Werkwoord en een Zelfstandig Naamwoord, of tussen een Werkwoord en een Voornaamwoord.

VOORBEELDEN :

*Het kind staat **aan** de rivier* (betrekking tussen *staat* en *rivier*).

*Het kind staat **voor** mij* (betrekking tussen *staat* en *mij*).

*De winkel **in** deze straat is verhuurd*, betekent: *de winkel, die in deze straat staat*, enz. (dus ook betrekking tussen *staat* (verzwegen) en *straat*).

Alleen wanneer het Voorzetsel **van** tot omschrijving van de 2de nv. gebruikt wordt, wordt er *geen* betrekking tussen een Werkw. en een Zelfstnw. uitgedrukt; b.v., *de grond **van** mijn vader (mijn vader z'n grond) is verhuurd*.

2. Alle Voorzetsels regeren de 4de Naamval, d.w.z. dat 't ZELFSTNW. of VOORNW., waarop zij betrekking hebben, in de 4de naamval staat.

3. Voorzetsels zijn somtijds moeilijk te onderscheiden van Bijwoorden. Let men echter op deze *vaste regel*, dat Voorzetsels, zoals hun naam aanduidt, vóór een Zelfstnw. of Voornw. moeten staan, en dat dit Zelfstnw. of Voornw. bovendien in de 4de naamval voorkomt, d.i.

door het Voorzetsel beheerst wordt, dan is de onderscheiding duidelijk.

4. **Voorzetsels** staan niet altijd juist *tussen* die woorden, waartussen zij de betrekking aanwijzen. In zulk een geval echter is 't niet moeielik de betrekking te vinden, wanneer de leerling opmerkt, tussen welke woorden 't *Voorzetsel* eigenlijk past; b.v. **Over** *kopen* *sprak hij nooit*—moet gelezen worden: *Hij sprak nooit over kopen*, waarin **over** de betrekking aanduidt tussen *sprak* en *kopen*.

Opmerkingen:

1. **Halve** en **wegen** worden achter 't woord geplaatst, waarbij zij behoren, en vormen een samenstelling daarmede; b.v. *mijnentwege, uwentwege, veiligheidshalve*.
2. Vroeger beheersten Voorzetsels verschillende naamvallen; sommige namen de tweede naamval na zich, andere de derde, weer andere de vierde. Nu echter geldt slechts één algemene regel voor alle Voorzetsels, n.l. dat zij de vierde naamval beheersen.
3. 't Vroegere gebruik van de tweede en derde naamval na Voorzetsels is nog op te merken in uitdrukkingen als de volgende:

Vrouwelijke Derde Naamval: *uittermate (uit der mate); bij der hand; mettertijd; ter ore komen; ter feest gaan; uitter oge, uitter herte*.

Onzijdige Derde Naamval: *in den beginne; van goeden huize; ten top stijgen; met dien verstande; bij levenden lijve*.

Mannelike Tweede Naamval: *buitenstijds; binnensmonds; bijtijds*.

Onzijdige Tweede Naamval: *binnenhuis; buitenslands; tussendeks*.

5. Een zelfde woord kan als **Voorzetsel** en als **Bijwoord** voorkomen; als **Voorzetsel** n.l. als betrekking aanduidende, en als **Bijwoord** in verbinding met een **Werkwoord**.

Om 't onderscheid te vinden, lette men op de regel van § 3, welke voor alle gevallen voldoende is.

VOORBEELDEN: *ik loop **in** de kamer rond* (Voorz.)

*ik loop van de straat 't huis **in*** (Bijw.)

*de vogel vloog **om** 't huis* (Voorz.)

*'t kind gooide de lamp **om*** (Bijw.)

*hij leest **uit** de bijbel voor* (Voorz.)

*hij leest in één dag een boek **uit*** (Bijw.)

De als **Bijwoord** gemerkte woorden kunnen daaraan herkend worden, dat ze deel uitmaken van samengestelde **Werkwoorden**: **inlopen**, **omgooien**, **uitlezen**.

9. De Voornaamste Voorzetsels zijn:

1. die een **plaats** aanwijzen: *boven, onder, te, om, aan, in, op, tegen, tussen, voor, achter, naar, langs, rondom, voorbij, langs, binnen, buiten.*
2. die een **tijd** aanwijzen: *in, binnen, om, bij, aan, over, voor, tussen, tot, sedert, omstreeks, gedurende.*
3. die andere betrekkingen aanwijzen: *door, voor, met, zonder, buiten, behalve, aangaande, betreffende, in plaats van, in stede van, wegens, ten gevolge van, in vergelijking van, ten spijt van, in weerwil van, ten behoeve van, ter oorzaak van, enz.*

Zie de **OEFENINGEN** achter in 't Boek.

HOOFDSTUK XII.

HET TUSSENWERPSEL.

1. **Tussenwerpsels** zijn klanken, of uitdrukkingen, waarmede wij plotselinge gewaarwordingen kenbaar maken, maar die buiten 't verband van de andere woorden in de zin staan.

2. **Tussenwerpsels** zijn de enige woorden, die ieder een voor zichzelf maakt, of altans maken kan. 't Is daarom niet mogelijk, 't aantal TUSSENWERPSELS te bepalen.

3. De volgende zijn de meest gebruikelijke:

1. om smart uit te drukken: *ach! helaas! wee! o hemel! o, goedheid!*
2. om pijn uit te drukken: *ai! au! einah! soe!*
3. om verwondering uit te drukken: *he! uha!*
4. om blijdschap uit te drukken: *hoera! hoezee!*
5. om een wens uit te drukken: *och! toe!*
6. om verachting uit te drukken: *ba! sies! foei!*
7. om aan te moedigen: *bravo! wel aan! kom aan!*
8. om klanken na te doen: *bom, bam* (van een torenklok); *tik, tak* (van 't tikken van een huisklok); *pif, paf, poef* (van een geweer); *krik, krak* (van iets, dat breekt); *bom* (van iets dat valt); *mauw, mauw* (van een kat); *boe, boe* (van een koe); *flap* (van iets, dat toeslaat), enz.

LEESTEKENS.

1. Zinnen worden in de *schrijftaal* afgebakend en van elkander gescheiden door **Leestekens**.

2. Het is een vaste regel in 't Hollands, dat elke volzin van iedere andere door een teken gescheiden wordt.

3. De **Leestekens** zijn onmisbaar voor 't recht verstand van zinnen, en dus onmisbaar voor de **Zinsontleding**.

4. De voornaamste Leestekens zijn: 't **Vraagteken**, 't **Uitroepteken**, de **Punt**, de **Kommapunt**, de **Dubbelpunt**, de **Komma**, de **Lange Rust**, 't **Aanhalingsteken** en 't **Beletselteken**.

1. 't **Vraagteken** (?) moet geplaatst worden aan 't eind van iedere vragende zin; b.v.: *Wanneer komt uw broeder?*

2. 't **Uitroepteken** (!) moet geplaatst worden achter iedere uitroepende zin; b.v.: *Als er toch maar regen zou komen!*

3. De **Punt** (.) wordt gebruikt, wanneer een gedachte in zijn geheel is uitgesproken; b.v.: *Of ik er van avond nog komen zal, kan ik nu niet zeggen.*

4. De **Kommapunt** (;) gebruikt men, om twee zinnen te scheiden, die wel ieder volledig zijn, maar waar-tussen toch nog verband bestaat; b.v.: *Haar te*

bezoeken wordt mij zeer moeielik en inderdaad bijna onmogelijk gemaakt; toch kan ik haar niet aan zichzelf overlaten.

5. De **Dubbelpunt(:)** wordt geplaatst vóór een woorde-
like aanhaling van iemands woorden, of vóór
woorden, welke 't voorgaande verklaren of op-
helderen; b.v.: *Pilatus zeide: wat heeft hij dan
kwaads gedaan?*
6. De **Komma (,)** scheidt alle verwante zinnen en
delen van zinnen. Men gebruikt hem overal, waar
een teken vereist wordt, en geen ander teken past;
b.v.: *Hoe u denken kon dat 't mij, uw vriend,
mogelik zou zijn geweest, zo iets te zeggen, is mij
onverklaarbaar.*
7. De **Lange Rust (—)** gebruikt men, om woorden of
zinnen, die niet in 't grammatikaal verband pas-
sen, tussen andere woorden of zinnen in te voegen;
b.v.: *In dit huis vond ik—wat zou men er ook
anders verwachten?—onvrede tussen ouders en
kinderen.*
8. 't **Aanhalingsteken (“ ”)** dient om zinnen of
woorden als die van anderen te doen uitkomen;
b.v.: *Hij riep: “Wie van u gaat er mee?”* Som-
tijds wordt het eerste teken laag geplaatst: *„Wie
van u gaat er mee?”*
9. 't **Beletselteken (. . .)** wordt gebruikt, wanneer een
zin wordt afgebroken zonder volledig gemaakt te
zijn; b.v.: *Moest ik daarom zo overhaast thuis
komen, om deze beschuldigingen . . .* Hier breekt
de spreker af, en gaat, zonder zijn zin te eindigen,
met een andere voort.

VOORBEELD VAN WOORDONTLEDING.

Volzin: *“Of het zonnevuur al blaker’,
Of natuur te middag zucht’,—
Bij de maan z’n minnetint’ling
Schept hij nieuwe levenslucht.”*

Of (al)	Toegevend Voegw.
het	Bep. Lidw. Enk. 1 nv.
zonnevuur	Sameng. Zelfstnw. <i>het</i> -woord, Enk. 1 nv. Onderwerp van “blaker”.
al	(behoort bij “of”)
blaker’	Zwak, Onoverg. Ww. Aanv. Wijs. Onv. Teg.
(blakere)	t. 3 Pers. Enk.
Of	Toegevend Voegw.
Natuur	Gem. Zelfstnw. <i>de</i> -woord, Enk. 1 nv. Onder- werp van “zucht”.
te	Voorz. Bijwoordelijke
middag	Gem. Zelfstnw. uitdrukking
zucht’	<i>de</i> -woord, Enk. 4 nv. } van tijd.
(zuchte)	Zwak, Onoverg. Ww. Aanv. Wijs Onv. Teg. t. 3 Pers. Enk.
Bij	Voorz.—drukt betrekking uit tussen. “schept” en “minnetint’ling”.
de	Bep. Lidw. Enk. 2 nv. (“de — z’n”).
maan	Gem. Zelfstnw. <i>de</i> -woord, Enk. 2 nv.
z’n	Teken van de 2 nv. (zie bl. 24, regel 7).
minnetin-	Afgetr. Zelfstnw. <i>de</i> -woord, Enk. 4 nv. be-
t’ling	heerst door ’t Voorz. “bij”.
Schept	Zwak, Overg. Ww. Aant. Wijs. Onv. Teg. t. 3 Pers. Enk.
hij	Pers. Vnw. 3 Pers. Enk. 1 nv. Onderwerp van “Schept”.
nieuwe	Bijvwn. Enk. 4 nv.
levenslucht	Sameng. Zelfstnw. <i>de</i> -woord, Enk. 4 nv.

Zie de OEFENINGEN achter in ’t Boek.

HOOFDSTUK XIII.

ZINSONTLEDING.

1. Wanneer ik mijn gedachten uitspreek, vorm ik zinnen. Een zin is de uitdrukking, 't kleed, van een gedachte.

2. Een *Enkelvoudige gedachte* vormt een **Enkelvoudige Zin**.

De verbinding van meer dan één gedachte vormt een Veelvoudige of Samengestelde Zin.

Een **Enkelvoudige Zin** is dus de uitdrukking van een enkele gedachte.

Een **Samengestelde Zin** is de uitdrukking van een reeks van gedachten, tot één verbonden.

B.v.—**Enkelvoudige zinnen:** 't Kind slaapt: 't kind slaapt in zijn bed; 't kind slaapt van 's avonds tot 's morgens in zijn bed.

Samengestelde zinnen: 't Kind slaapt wel in zijn bed, maar 't zou liever op de sofa slapen. 't Kind wordt 's avonds in zijn bed gelegd, maar 's nachts rolt het er dikwels uit, en dan vindt de moeder het 's morgens op de vloer, en wrijft het, tot het weer warm is.

3. Een gedachte ontstaat uit de verbinding van minstens *twee* denkbeelden. Daarom bestaat een zin uit minstens *twee* delen. B.v.: 't *Paard loopt*. Hier wordt 't denkbeeld "*paard*" aan 't denkbeeld "*lopen*" verbonden, en de twee verenigd vormen een *volkomen zin*.

Wanneer een van deze twee hoofddenkbeelden gemist wordt, kan er geen zin gevormd worden.

De hoofddelen van een zin noemt men 't **Onderwerp** en 't **Gezegde**. 't **Onderwerp** noemt de persoon, waarvan iets gezegd wordt, en 't **Gezegde** drukt uit, wat er van die persoon gezegd wordt. *Onderwerp en Gezegde moeten in een zin voorkomen, om de zin volledig te maken.*

4. Woorden, die met 't **Eigenlike Onderwerp**, verbonden zijn, en 't omschrijven, noemt men **Uitbreidingen** van 't **Onderwerp**.

Men onderscheidt een **Onderwerp** dus als **Enkelvoudig Onderwerp**, of **Uitgebreid Onderwerp**.

B.v.: de vos werd gevangen — "de vos" Enkelvoudig
Onderwerp;

de arme vos, in het wrede — "de vos" enz. tot "verte"
slagijzer geraakt, en be- Uitgebreid Onderwerp.
vreesd voor de mensen in
de verte, werd gevangen.

Hier heeft men:

arme	—eerste uitbreiding van
	"vos"
in het wrede slagijzer ge-	—tweede uitbreiding van
raakt	"vos"
bevreesd voor de mensen —	derde uitbreiding van
in de verte.	"vos"

5. Een **Gezegde** kan ook **Enkelvoudig** of **Uitgebreid** zijn.

B.v. : de koe loeit — "loeit" Enkelvoudig Ge-
zegde.

de koe loeit van avond — Uitgebreid Gezegde.
gedurig

6. De **UITBREIDINGEN** van een **Gezegde** noemt men **Bepalingen**.

't GEZEGDE kan in zich opnemen :

1. de **Tijd** wanneer de handeling geschiedt (Bepaling van **Tijd**).
2. de **Plaats**, waar de handeling geschiedt (Bepaling van **Plaats**).
3. de **Wijze**, waarop de handeling geschiedt (Bepaling van **Wijze**).
4. de **Oorzaak**, waarom de handeling geschiedt (Bepaling van **Oorzaak**).

Voorbeeld van 1.—*de koe loeit **van avond***;

van 2.—*de koe staat **in de stal** te loeien*;

van 3.—*de koe loeit **hard***.

van 4.—*de koe loeit **van honger***.

OPMERKINGEN:—Bepalingen behoren bij Werkwoorden.
Uitbreidingen behoren bij Zelfstandige Naamwoorden
of Voornaamwoorden.

7. Wanneer een **Overgankelijk Werkwoord** 't Gezegde van een zin vormt, is dit Gezegde niet volledig zonder een **Lijdend Voorwerp**, waarop de handeling van het Werkwoord overgaat.

't **Lijdend Voorwerp** wordt genoemd :

- (1) iets, dat uit de handeling geschapen wordt; b.v.: *de metselaar bouwt **een huis***.
- (2) iets, dat door de handeling verandert; b.v.: *de vrouw snijdt 't **brood***.

8. Behalve 't **Lijdende** of **Direkte Voorwerp** onderscheidt men in de Zinsontleding een **Indirekt** of **Oneigenlijk Voorwerp**.

Een woord in de derde naamval heet allereerst het **Indirekte Voorwerp** van een zin, en wel om de volgende reden:—

In de zin : *hij geeft de man een os*, wordt gesproken van een handeling "*geven*". Deze handeling vindt plaats tussen "*hem*" en "*een os*". De handeling gaat dus van "*hem*" *direkt* op "*de os*" over, en "*os*" is 't **Lijdende Voorwerp**.

"*De man*" heeft echter ook met de handeling te doen. Hij wint erbij. De werking gaat dus ook op hem over, maar *indirekt*. Daarom heet "*de man*" 't **Indirekte Voorwerp**.

9. Verschillende Werkwoorden hebben een *Voorzetsel* bij zich, of worden gevolgd door een Zelfstnw. in de tweede naamval. Deze Werkwoorden hebben een **Oorzakelijk Voorwerp**, of **Voorwerp met een Voorzetsel**.

- B.v. : 1. *hij lacht om mij*;
 2. *ik beschuldig u van diefstal*;
 3. *zij kozen hem tot kommandant*.
 4. *gedenk mijner*.

10. Zinnen, die gevormd worden met *Koppelwoorden*, kunnen nimmer een **Lijdend Voorwerp** hebben. Al wat in een zin achter de werkwoorden *zijn, heten, blijven*, enz., voorkomt, behoort daarom tot zijn **Gezegde**, b.v. :

Deze jongen *blijft mijn beste vriend op aarde*.
 Die man *heet een dapper soldaat te zijn*.

11. Zinnen, die gevormd worden met de Werkwoorden *noemen, heten, achten, schelden*, enz., hebben **twee Direkte Voorwerpen**; b.v., *ik noem u mijn vriend (u en vriend zijn beide direkte voorwerpen)*. Vergelijk bl. 25.

Voorbeeld van Ontleding van een Enkelvoudige zin.

Volzin: *In de koude nacht deed de goede man de arme reiziger haastig de deur open*.

<i>De man</i>	Onderwerp
<i>goede</i>	Uitbreiding van 't Onderwerp
<i>deed open</i>	Gezegde

<i>de deur</i>	Direkt Voorwerp
<i>de arme reiziger</i>	Indirekt Voorwerp
<i>haastig</i>	Bepaling van Wijze
<i>in de koude nacht</i>	Bepaling van Tijd

12. In **Samengestelde Zinnen** heeft men tweeërlei verband:

1. Een verband tussen een zin en zijn deelen, welke deelen zelf zinnen zijn.
2. Een verband tussen de ene zin en de andere zin.

13. De **Hoofdzin** omsluit de voornaamste gedachte. De **Bijzinnen** omsluiten bijgedachten.

De **BIJZINNEN** verduideliken de gedachte van de hoofdzin.

14. Wij hebben in de Enkelvoudige zin als hoofddelen gevonden:

Onderwerp en Gezegde.

't Gezegde had tot onderdeel 't Voorwerp.

't Onderwerp werd volledig gemaakt door een **Uitbreiding**.

De verdere deelen waren **Bepalingen**, en wel van **Tijd**, **Plaats**, **Wijze** en **Oorzaak**.

Al deze deelen, in zinnen veranderd, vormen de takken van een **Samengestelde zin**.

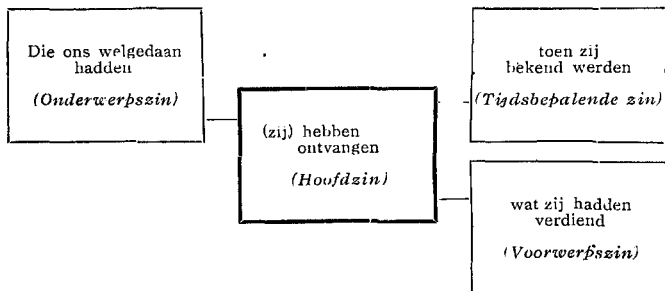
Enkelvoudige Zin: *De mannen hebben gisteren hun loon ontvangen.*

<i>Onderwerp</i>	<i>Veranderd Onderwerp</i>
De mannen	die ons welgedaan hadden
<i>Gezegde</i>	<i>Onveranderd Gezegde</i>
hebben ontvangen	hebben ontvangen
<i>Voorwerp</i>	<i>Veranderd Voorwerp</i>
hun loon	wat zij hadden verdiend
<i>Tijdsbepaling</i>	<i>Veranderde Tijdsbepaling</i>
gisteren	toen zij bekend werden.

Enkelvoudige Zin:

Samengestelde Zin:

De mannen hebben gisteren hun loon ontvangen. Die ons welgedaan hadden, hebben, toen zij bekend werden, ontvangen, wat zij hadden verdiend.

Voorbeelden van Onderwerpszinnen:

De man is ziek
De lulard zal niet eten
De boeren zullen maaien

Die gij liefhebt, is ziek
Wie niet werkt, zal ook niet eten.
Die met tranen zaaien, zullen met gejuich maaien.

Voorbeelden van Gezegdeszinnen:

Die vrouw is niet te vertrouwen
Het gras blijft niet groen

Die vrouw is niet, wat zij schijnt.
Het gras blijft niet, gelijk het nu is.

De zieke is niet beter

De zieke is niet, wat zij gisteren was.

Voorbeelden van Voorwerpszinnen:

De jongen doet zijn werk niet

De jongen doet niet, wat hij belooft.

Ik zal u alles betalen

Ik zal u betalen, wat ik u schuldig ben.

Wijs mij de plek

Wijs mij, waar gij gezaaid hebt.

15. Onderwerpszinnen, Gezegdeszinnen en Voorwerpszinnen worden tezamen Zelfstandig Afhankelijke zinnen genoemd, omdat zij de plaats innemen van de

voornaamste delen van de Enkelvoudige zin (Onderwerp, Gezegde en Voorwerp).

Zinnen, welke bij 't ONDERWERP, GEZEGDE of VOORWERP voorkomen, om ze nader te bepalen, worden **Bijvoegelijk Afhankelijke** zinnen genoemd, omdat zij de plaats vervullen van **Bijvoegelijke Naamwoorden** in de Enkelvoudige Zin.

Voorbeelden van Bijvoegelijk Afhankelijke zinnen :

Uitbreiding van 't Onderwerp:

de *helve* man is gestorven de man, *die gisteren nog hier was*,
is gestorven.

Uitbreiding van 't Gezegde:

hij zal een *geleerd* advocaat worden. hij zal een advocaat worden, *op wie 't land trots zal zijn*.

Uitbreiding van 't Voorwerp:

hij heeft een *grote* vis gevangen. hij heeft een vis gevangen, *die twaalf pond weegt*.

16. Zinnen, die in de plaats worden gesteld van Bepalingen, welke bij 't Werkwoord voorkomen, worden **Bijwoordelijk Afhankelijke** zinnen genoemd, omdat zij de betrekking vervullen van Bijwoorden in de Enkelvoudige zin.

Naar de vier soorten van Bepalingen heeft men ook vier soorten van Bijwoordelijk Afhankelijke zinnen, n.l.:

1. Bijwoordelijk Afhankelijke zinnen van **Tijd**;
2. Bijwoordelijk Afhankelijke zinnen van **Plaats**;
3. Bijwoordelijk Afhankelijke zinnen van **Wijze**;
4. Bijwoordelijk Afhankelijke zinnen van **Oorzaak**, welke ook genoemd worden **Redengevende Bijwoordelijk Afhankelijke zinnen**.

Voorbeelden van Bijwoordelijk Afhankelijke zinnen :

Van Tijd:

ik zal u *morgen* bezoeken ik zal u bezoeken, *wanneer ik gelegenheid heb*.

Van Plaats:

zal ik u op de markt ontmoeten? zal ik u ontmoeten, waar wij elkaar gisteren gezien hebben?

Van Wijze:

de regen viel met stromen neer de regen viel neer, dat de dammen ervan verspoelden.

Redengevend:

het paard trapte van de pijn het paard trapte, omdat zijn pijn zo hevig was.

Opmerkingen:

1. **Onderwerpszinnen** zijn gewoonlijk te kennen aan 't woord *het*, dat in de hoofdzin als Onderwerp wordt gebezigd; b.v. *het zal mij onmogelijk zijn, u te vinden*=dat ik u vind.

Men noemt in deze Samengestelde zin *het* 't Onderwerp van de woorden (**Grammaticas Onderwerp**) en *u te vinden* 't Onderwerp van de gedachte (**Logies Onderwerp**).

2. **Voorwerpszinnen** worden meestal aangetroffen achter Werkwoorden als deze: *zeggen, vertellen, mededelen, opmerken, vragen, opnoemen, beeweren, uitroepen*; b.v. *hij zei, vertelde, deelde mede, merkte op, beweerde, riep uit, dat hij gaan zou*.

Achter deze Werkwoorden vindt men dikwels een dubbel-punt, gevolgd door een aanhaling van woorden, die door iemand gesproken zijn; b.v. *De bijbel zegt: Zalig zijn, die treuren, want zij zullen vertroost worden*. Alles wat op die wijze achter 't dubbelpunt gevonden wordt, wordt **Voorwerpszin** genoemd, al bestaat de aanhaling ook, gelijk hier, uit drie bijzondere zinnen. Zulk een Voorwerpszin kan echter weder als Samengestelde zin in enkelvoudige delen ontleed worden.

3. 't Is noodzakelijk, bij de Zinsontleding in 't oog te houden, dat alleen **Bijvoegelijk Afhankelijke** zinnen betrekking hebben op Zelfstandige Naamwoorden, die in de hoofdzin *genoemd* worden. **Bijwoordelijk Afhankelijke** zinnen hebben alleen betrekking op de handeling ('t Werkwoord) van de hoofdzin.

B.v.: *Wijs mij 't huis, waar u woont*—Bijvoegelijke zin; *Hij werkt maar, al krijgt hij er ook niets voor*—Bijwoordelijke zin. In de zin: *Wijs mij, waar u woont*, is 't laatste deel een Voorwerpszin.

4. Een van de voornaamste dingen, die bij Zinsontleding te pas komen, is het **volledig maken** van zinnen, waaruit woorden zijn weggelaten, eer men ze ontleedt. B.v.: de zin—*ik heb u altijd voorgehouden, gehoorzaam te wezen, vlijtig te leren, en in alles uw best te doen*—moet aldus volledig gemaakt worden:—*ik heb u altijd voorgehouden (dat gij) gehoorzaam (moet) wezen, (dat gij) vlijtig (moet) leren, en (dat gij) in alles uw best (moet) doen.*

Zinnen, welke in zulk een vorm worden aangetroffen, noemt men **Onvolledige Zinnen**. Is een zin zo, dat de meeste woorden, die hem samenstellen, afwezig zijn, en er bij gedacht moeten worden, zo noemt men hem een **Ellyptiese Zin**. De uitroepen **Ja** en **Nee**, **Zeker**, **Wel**, enz. worden tot de ellyptiese zinnen gerekend; b.v. *Ja, zei hij, dat zou wel goed zijn*; de betekenis waarvan is: *Hij zei, dat is zo, dat zou wel goed zijn.*

17. Ontleding van een Samengestelde zin.

Volzin:—*Toen ik thuis kwam, vertelde men mij, dat mijn zuster ziek was.*

1ste ONTLEDING.

Deze periode bevat **drie** Enkelvoudige zinnen:

1. *Men vertelde mij*—Hoofdzin.
2. *dat mijn zuster ziek was*—Zelfstandig Afhankelijke Voorwerpszin.
3. *toen ik thuis kwam*—Bijwoordelijk Afhankelijke zin van Tijd.

2de ONTLEDING.

Zinnen	Verbinding.	Onderwerp.	Ge zegde.	Voorwerp.	Bepalingen.
1.		men	vertelde	mijn (indirekt)	
2.	dat	mijn zuster	ziek was		
3.	toen	ik	kwam		thuis (plaats)

18. Veelvoudige Zinnen zijn samengesteld uit hoofdzinnen, die onderling door Voegwoorden verbonden zijn. Deze worden onderscheiden als:

- (a) **Verbindende Hoofdzinnen**, verbonden door *en, ook, insgelijks, zowel als, verder, niet alleen . . . maar ook*.
- (b) **Scheidende Hoofdzinnen**, verbonden door *of, of . . . of, hetzij . . . hetzij, noch . . . noch*.
- (c) **Tegenstellende Hoofdzinnen**, verbonden door *maar, doch, integendeel, niettegenstaande, echter, slechts, toch, nu eens . . . dan eens*.
- (d) **Besluitende Hoofdzinnen**, verbonden door *dus, derhalve, also, bijgevolg, want, daarom, om die reden*.

Voorbeelden van VEELVOUDIGE zinnen:

- (a) De koe is niet alleen mager, maar zij is ook ziek erbij.
Hij leert timmeren, ook doet hij iets aan schrijnwerken en probeert daarbij ook wat te schilderen.
- (b) U moet òf u verbeteren, òf uw betrekking neerleggen.
Hetzij hij werkt, hetzij hij zich met spelen vermaakt, hij is altijd ernstig.
- (c) Ik zou u wel eerder geschreven hebben, maar mijn gezondheid verbood het mij.
- (d) U heeft beloofd, u hierin te schikken; derhalve past dit klagen u niet.

Zie de OEFENINGEN achter in 't Boek.

HOOFDSTUK XIV.

SPELLING.

1. Alleen in de SCHRIJFTAAL kan van Spelling sprake zijn.

2. Spelling is, elk geschreven woord zijn juiste letters geven.

3. Beschaafde uitspraak is de beste gids voor de spelling van 't Hollands. Beter dan door vastgestelde regels, kan men uit de uitspraak van beschaafde sprekers de spelling van woorden bepalen.

4. Men lette daarbij op 't volgende:

1. Een Zelfstnw. eindigt op **d** of **t**, wanneer men **d** of **t** in 't Meervoud hoort; b.v.: *paard, paarden; pad, paden; vat, vaten; graat, graten.*
2. Een Bijvoegelik woord eindigt op **d** of **t**, wanneer men die **d** of **t** in de verlenging hoort; b.v.: *vreemd, vrecmde; groot, grote.*
3. Een Zelfstnw. in 't Meervoud, of een Bijvoegnw. in de verlenging, neemt een dubbele **d** of **t**, wanneer een onvolkomen klinker moet bewaard worden; b.v.: *mud, mudden; beklad, bekladde; rat, ratten; verrot, verrotte.*
4. Een Zelfstnw. en een Bijvoegnw. gaan op **g** uit, wanneer men die **g** in 't Meervoud of in de verlenging kan horen; b.v.: *dag, dagen; vlug, vlugge.*

Wordt de **g**-klank gehoord vóór een **d**, dan schrijft men **g**; b.v.: *deugd, maagd, vergenoegd*.

Wordt de **g**-klank gehoord vóór een **t**, dan schrijft men **ch**; b.v.: *macht, bericht, recht, slecht*.

In Werkwoorden schrijft men **g** ook vóór een **t**, wanneer de stam van zulk een Werkwoord **g** heeft; b.v.: *hij zegt, zij legt*.

5. Biezondere woorden, die de aandacht verdienen, zijn: *middellijn, onmiddellik, middellands*—met dubbele **l**; *oorspronkelijk, koninkrijk, jonkheid, lankmoedig*—met **k**; *noch*—met **ch**, wanneer men 't gebruikt als Scheidend Voegwoord: *noch—noch*; b.v., *hij heeft noch gegeten, noch gedronken*.

nog—met **g**, wanneer 't gebruikt wordt als Bijwoord; b.v., *hij heeft nog niet gegeten*.

steeds, reeds sinds, en bereids—met **d**;

enigszins, geenszins, veelszins, alleszins, anderszins—met **sz**.

6. De grootste moeielijkheid van de spelling ligt echter in het enkel of dubbel schrijven van de klinkers *a, e, i, o*, en *u*, en in het onderscheiden tussen *ij* en *ei*. Door de Vereenvoudigde Spelling is deze moeielijkheid wel veel verminderd, doch niet geheel en al weggenomen.

1. Schrijf **a, e, o, u** dubbel, waar de uitspraak 't in gesloten lettergrepen vereist, b.v. *laag, aarde, leeg, moord, muur*. (Een gesloten lettergreep eindigt op een medeklinker).
2. Schrijf **a, e, o, u** enkel, waar zij onvolkomen worden uitgesproken; b.v. *macht, weg, zorg, hut*.
3. Schrijf **a, e, o, u** enkel in alle open lettergrepen, b.v. *a-ke-lig, vre-se-lik, sto-ten, verdu-ren*. Schrijf ook **u** enkel vóór de **w**, als in *ruw, duwen*!
4. Schrijf de **e** dubbel op 't eind van woorden, die op de **e**-klank uitgaan; ook in de afleidingen en samenstellingen van zulke woorden; b.v., *twee, zee, twee-de, twee-le-dig, vee-wachter*.

5. Schrijf de **o** dubbel in de werkw. *loochenen* en *goochelen*.

7. Regels voor de “**i**” en “**ie**”.

1. Schrijf **i**, wanneer de klank onvolkomen is; b.v. *ik*, *dik*, *dicht*, *perzik*, *monnik*.
2. Schrijf **ie** overal in hollandse woorden, waar de klank volkomen is, zowel in open als in gesloten lettergrepen; b.v.: *riem*, *iets*, *ver-die-ping*, *bie-zon-der*.
3. In woorden, uit vreemde talen genomen, gebruikt men gewoonlijk de enkele **i**; b.v., *idee*, *ideaal*, *idioot*, *individualiteit*; doch als zulke woorden op de **i**-klank uitgaan, schrijft men **ie**; b.v., *Junie*, *Januarie*.
4. 't Meervoud van alle woorden, die op **ie** eindigen, neemt **en** met een deelteken (·) op de laatste **e**; b.v. *knieën*, *provincieën*, *lelieën*, *fotografieën*.

8. Regels voor 't gebruik van “**ij**” en “**ei**”:

1. Schrijf **ij** in de Onbepaalde Wijs van alle Sterke Werkwoorden, die de **ij**-klank hebben; b.v., *slijpen*, *prijzen*, *rijden*, *mijden*.
2. Schrijf **ij** in zulke woorden, die in 't Hollands, of in een andere taal, met woorden kunnen vergeleken worden die een enkele klinker hebben; b.v., *lijst* (Engels *list*); *prijs* (Engels *price*); *dozijn* (Engels *dozen*); *wijn* (Engels *wine*).
3. Schrijf **ij** in de uitgangen **ij**, **ijn** en **ijs**; b.v. *razernij*, *konijn*, *radijs*.
4. Schrijf **ei** in zulke woorden die in 't Hollands, of in een andere taal, met woorden kunnen vergeleken worden, die een dubbele klinker hebben; b.v., *spreiden* (Engels *to spread*); *fontein* (Engels *fountain*).
5. Schrijf **ei** in woorden, waarin **ei** ontstaan is uit **eg**; b.v., *zeide* (van *zegde*); *leide* (van *legde*); *zeil* (van *zegel*).
6. Schrijf **ei** in de uitgangen **heid**, **teit** en **lei**; b.v., *vrolikheid*, *majesteit*, *allerlei*.

Let op het onderscheid in de spelling van de volgende woorden:

<i>bei</i> (vrucht, aardbei)	<i>bij</i> (insekt)
<i>bereiden</i> (klaarmaken)	<i>berijden</i> (rijden op)
<i>eik</i> (boom)	<i>ijk</i> (merk op maten en gewichten)
<i>feit</i> (daadzaak)	<i>fijt</i> (zweer)
<i>hei</i> (bosjesveld)	<i>hij</i> (pers. vnw.)
<i>leiden</i> (meevoeren)	<i>lijden</i> (pijn hebben)
<i>Mei</i> (naam van de maand)	<i>mij</i> (pers. vnw.)
<i>meid</i> (maagd)	<i>mijt</i> (insekt in koren)
<i>peil</i> (schaal om de diepgang van schepen te meten)	<i>pijl</i> (schietwerktuig)
<i>rei</i> (zangkoor)	<i>rij</i> (reeks)
<i>reiken</i> (uitstrekken)	<i>rijken</i> (landen)
<i>rein</i> (zuiver, schoon)	<i>rijn</i> (riviernaam)
<i>reis</i> (tocht)	<i>rijs</i> (jong hout)
<i>steil</i> (rechtaf)	<i>stijl</i> (manier van schrijven)
<i>veil</i> (te koop)	<i>vijl</i> (schraper)
<i>vleien</i> (mooi praten)	<i>vlijen</i> (plat neerleggen)
<i>wei</i> (grasveld)	<i>wij</i> (pers. vnw.)
<i>weiden</i> (grazen)	<i>wijden</i> (heiligen)
<i>weiten</i> (soorten van tarwe)	<i>wijten</i> (toeschrijven)
<i>zeide</i> (van zeggen)	<i>zijde</i> (stof)

Enkele Regels, waardoor de Vereenvoudigde Spelling zich onderscheidt.

1. Lidwoorden en andere Bijvoegelijke woorden blijven in alle naamvallen onveranderd.
2. Bijvoegelijke Naamwoorden hebben geen andere buigingsvorm dan *e*, en de uitgangen voor de trappen van vergelijking.
3. De verbindings-*n* in samenstellingen valt weg, tenzij men hem in de uitspraak hoort: *dennenhout*, *apestaart*, *eendeëi*; zelfs bij meervoudige betekenis: *groentetuin*, *vruchtwinkel*. Echter—*ogenblik*.

Ook de verbindings-*s* valt weg in samenstellingen, waarvan 't tweede deel met *s* aanvangt: *meisjeschool*, *stadschrijver*, *jongenspel*.

4. Nergens in open lettergrepen wordt de dubbele *e* en *o* meer gebruikt. Zie uitzonderingen § 6, No. 4 en 5.
5. *Sch* wordt alleen geschreven, waar men hem hoort: *school*, *shot*; doch *vers*, *fris*. In aardrijkskundige en persoonsnamen echter vindt men dit teken, en daar klinkt 't als *s*; b.v., *Stellenbosch*, *Visscher*.
6. De oude uitgangen *lijk* en *lijks* worden *lik*, *liks*, behalve waar de *ij*-klank gehoord wordt, als in *dergelijk*, *insgelijks*. *Rijk* behoudt zijn *ij*: *vindgrijsk*, *leerrijk*.
7. De oude uitgang *isch* wordt *ies* gespeld: *perzies*, *aziaties*.
8. 't Letterteken *th* vervalt voor hollandsche woorden, behalve in *thuis*: *tee*, *tans*. In vreemde woorden behoudt men het: *theorie*, *theater*.
9. 't Letterteken *ph* vervalt en wordt *f*: *fotografie*.
10. De letter *c* schrijft men *k* vóór *a*, *o* en *u*; vóór *e*, *i* en *ij* wordt hij gewoonlijk behouden, doch kan ook door *s* vervangen worden: *konserst*, *koevert*, *medicijn* (ook *medisijn*); *sukces* (ook *sukses*).
11. De *x* wordt *ks* geschreven in woorden, die in 't Hollands *burgerrecht* verkregen hebben; b.v., *eksamen*, *ekstra*.
12. De Voornaamwoorden, gebruikt ter verwijzing naar Zelfstandige Naamwoorden, welke geen Natuurlijk Geslacht hebben, zijn onveranderlijk Mannelijk; b.v.: *Uw private studie moet ophouden*; *hij leidt tot niets*: *zijn vruchten zijn onbevredigend*.
13. Alle verbogen vormen, behalve die van de Werkwoorden, van Voornaamwoorden, de Meervoudsvormen van Zelfstnw., en de Trappen van Vergelijking van Bijvnw., worden vermeden, of als verouderde vormen gebezigd.

Zie de OEFENINGEN achter in 't Boek.

HOOFDSTUK XV.

DICHT EN DICHTMAAT.

De uitdrukking van gedachten in volzinnen; die zich door geregelde maat onderscheiden, en door de keus van woorden, op welke de klemtoon in zodanige orde valt, dat de zinnen de indruk maken van op muziek gezet te zijn, noemt men **Dicht**, of met een vreemd woord **Poëzie**.

De leerling kan niet anders dan met zodanige uitingen van 't taalgevoel kennis maken, aangezien dichtmaat de mens van natuur in 't oor schijnt te liggen; zo zelfs, dat de eerste letterkundige voortbrengselen van de verschillende volken als dichtwerk worden aangetroffen, hoe onvolledig dan ook, en hoe verschillend in vorm van wat tans als poëzie wordt erkend.

Dichtmaat, die bij 't lezen van poëzie onwillekeurig de stem doet rijzen en dalen, en de klemtoon op zekere lettergrepen leggen, ontstaat door 't aan elkander voegen van **Versvoeten**.

Deze voeten worden in vijf soorten afgedeeld:

1. Voeten van twee lettergrepen, op de eerste van welke de klemtoon valt. Om tot recht verstand hiervan te geraken, leze de leerling zeer langzaam, telken male de klemtoon op de eerste syllabe leggende:

Ecr-bied — waard'-ge — die het — lis-pen
Van het — ges-te — dom be luis-tert;
Pro-fe — tes, wier — oog door — 't lu-ge
Niev'-len — floers niet — wordt ver — dui-terd.

Deze soort van versvoet heet **Trochee**.

2. Voeten van twee lettergrepen, op de tweede van welke de klemtoon valt. Hier volgt een voorbeeld:

Waa! aan -- o Geest! -- o Geest, -- waa! aan!
Doe mij des Hoog -- sten wil -- ver-staan!
Dat 'k mij van 't stof -- ver-he ven voel;
Mijn tong zich aan -- de be -- ken koel'.

Deze soort van versvoet heet **Jambe**.

3. Voeten van drie lettergrepen, op de eerste van welke de klemtoon valt. Hier volgt een voorbeeld, met de laatste voet van iedere regel verkort:

Kwik-me-dit' -- Kwik-me-dat! -- al langs het -- veld:
Wat ons die -- sna-te-raar -- toch wel ver -- telt?
Herfst is ge -- ko-men, de -- zo-mer is -- heen!
Re-ken op -- win-ter met -- al zijn ge -- ween.

Deze soort van versvoet heet **Daktiel**.

4. Voeten van drie lettergrepen, op de middelste waarvan de klemtoon valt. Hier volgt een voorbeeld:

Wat zuoe-gen -- de bor-sten; -- wat bloe-den -- de har-ten;
Wat pijn-lik -- ver-krij-nen -- door naam-lo -- ze smar-ten;
Wat ja-gen -- en ij-len; -- wat kom-mer -- en zor-gen;
El-len-de -- en jam-mer, zo kwa-lik -- ver-bor-gen.

Deze soort van versvoet heet **Amfibrachie**.

5. Voeten van drie lettergrepen, op de laatste van welke de klemtoon valt. Hier volgt een voorbeeld:

Is ver-ge -- ving be-reid -- voor moed-wil -- li-ge hoon?
Of ver-giff' -- nis voor ter -- gen-de smaud?
Vond ooit o -- pen ver-zet -- wel iets an -- ders ten loon,
Dan de wraak -- en on-zoen -- bare haat?

Deze soort van versvoet heet **Anapaest**.

Wat 't samenstellen van deze voeten tot regels aangaat, daarin bestaat zeer grote verscheidenheid en afwisseling, en is iets, dat aan 't oordeel en de smaak van de dichter overgelaten is. Wie dat 't best, 't schoonst, 't aantrekkelijkst, 't treffendst weet te doen, en in zijn

verzen 't meeste gevoel en de meeste muziek weet te brengen (welke zaken alle van woordekeus en woord-schikking, en afwisseling in 't aantal voeten afhangen), is de beste dichter.

De meeste verzen worden in alledaagse maat geschreven. Hier is een zeer gewone in **Trocheën**:

Lie-re — jon-gens, — laat m' u — vra-gen;

Weet g' al — wat gij — wor-den — wilt?

Of door — leeft gij — u-we — da-gen

Zon-der plan? dat's — tijd ver — spild!

Een tweede gewone versmaat kiest **Jamben**; b.v.:

En op — die heu — vel zit — je,

Een ko — ning op — zijn troon,

Als wa — re van — je ar — beid

Je dit — het zoet — ste loon!

De leerling zal in deze twee laatste koepletten opmerken, dat de eindvoet in de tweede en vierde regel van het eerste, en de eerste en derde regel van het laatste, maar uit één syllabe bestaat, en dus niet vol is. Zulke onafgewerkte voeten, op 't eind van een regel, noemt men **halve voeten**. Zij zijn een zeer gewoon verschijnsel in poëzie.

Het letten op de voeten van een vers is 't voornaamste, waarom de dichter zich heeft te bekommeren. Verwarring in de maat doet bij kenners onmiddellik veroordeling van 't vers ontstaan. In zijn keus van woorden brengt de schrijver zijn kleinere of grotere macht over de taal aan 't licht:—de kans om als dichter erkend te worden hangt echter allereerst daarvan af, of hij met de maat zuiver weet om te gaan.

Dichtwerk wordt gewoonlijk geacht te moeten rijmen; dat denkbeeld is echter verkeerd. Wat men in poëzie zoekt, is dat regelmatige op- en neergaan van de stem, dat zangerigheid verwekt: rijm is een tweede zaak. Sommige van de schoonste poëtiese werken, door verschillende volken voortgebracht, rijmen niet; en 't

dichtwerk van de oude schrijvers toont wel maat, doch geen rijm. Toch kan men van de tegenwoordige voortbrengselen op 't gebied van de dichtkunst zeggen, dat zij meestal rijmen. Bij 't rijmen behoort erop gelet te worden, dat de aanpassing van de ene klank aan de andere volkomen zij. Hier volgt een voorbeeld van rijmloze poëzie:—

*'t Veelvervig kleed van onze moederaard,
Drie delen dekkend, toot van 't vierde deel,
Waar eng'lelijk op lonkt Gods paradijs,
Verleden als toekomstig, schoon de doorgang
Van roem tot val, en andermaal tot glorie
Verduist'rend werke, lutt'le spannen tijds,—
Ten beeld ons strekt—en welk getrouwer beeld
In 't eindig of oneindig?—van de loopbaan
Der mensheid, afgepauld van d' aanbeginne,
Tot waar haar uitgespeelde rol zich sluit.
Wunt, toen in 't voorverleên de barenstonde
Van 't grensloos Al deez' kloot ter kent'ring zond
Ziet maan om zon, naast tal van zusterstarren,
Eer nog een mensevoet hem had gedrukt,
Of longedamp zijn luchtkleed had bezwaard;—
Ja, vóór het alvermogend scheppersbrein
In raadslag met zichzelf het plan beraumde,
Dat zich belichaamde in Adams stal
En Eva's schoon, van alles 't pronkjuweel;
Reeds toen omzoomde d' aard het spattend schuim,
En beukte brander op der bergen voet,
En joelde golf met golf aan verste kim,
En zweepte orkaan der baren kuiven op,
Tot waar ze wolken kusten,—ongetemd,
De trots der monsters in het vlocibaar ruim;
En toen reeds, tokkelde het snarespel
Der nimfen, dat geen macht sinds onderbrak:
't Bontomg. woest dofrommelend gedruis,
Dat heden, en tot 't eind, cult 's sterv'lings oor.—*

Onder de gekozen soorten van versmaat, waarin de meesters van 't lied hun voornaamste werken geschreven hebben, blinken voornamelijk uit de Hexameter, of 't

zesvoetige vers; de Epiese maat, die vijf voeten bevat; en de Alexandrijnen, die twaalf of dertien syllaben in iedere regel hebben.

De Hexameter wordt 't volkomenst bij verzen van de Epiese soort aangetroffen. Hier volgt een voorbeeld:

*Zijn a — dem stekt: — wat nu? -- hij star — oogt naar — om-
[hoog,
En richt — de zwak — ke blik — naar gind — se star — re-boog.
Geen klank — die 't oor — meer roert; -- noch beeld, — dat 't oog
[— hem treft;
Een mens — wel, maar — wiens ziel -- zich he — mel-waarts —
[verheft!*

't Epos of Heldenicht is een dichterlik verhaal, dat vijf Jamben in iedere regel opneemt. Hier volgt een voorbeeld uit “*Debora*”:

*Zó groots, — zó stout — ver-me — tel, en — zó zwak?
Hel-din, — en die — bij 't hel — de-stuk — be-zwijmt!
Wat stelt — g' u aan, — of u — de na — gel stuk,
In steel — van hem, -- wiens kop — gij hebt — door-vlijmd?
Sta op, o Ja — el! gaâr — uw krach — ten saâm:
Wie of — fer ligt — ver-steend, — waar gij — het sloegt!
Aan d' ei — gen pen — ge-klampt, — die g' in — de naam-
Van God -- en volk — hem door — de sche — del joegt.
Sta op, — o bra — ve vrouw! — ge-niet — de eer,
Die Ba — rak met -- zijn heir — u wel — haast brengt:
De win -- ner zinkt — aan u — we voe — ten neer!
Gij ran — zijn ar — beid hem — de kro — ne schenkt!*

In Alexandrijnen vindt men die gedichten geschreven, die tot de eerste rang behoren, en al 't grootse en majesteitsvolle aan de dag brengen, dat de schrijvers in hun werk hebben neergelegd. Hier volgt een voorbeeld uit “*Debora*”:

*Zult gij — de ar — beid doen, — die 'k u — ga toe — be-trou —
[wen?
Drie sla — gen met — de slei, — van vrou — we-arm — ge-hou —
[wen,*

Drijft dat — u tot — in d' aard. — door slaap — en bek — keneel?
Geen vier — d' u wordt — ge-gund: — 't wierd dan — mijn hart
[— te veel!
O, moed! — o hel — de-moed! — och, kom — mij aan — ge-va —
[ren!
Geen feit — van 't oud -- ge-schicht, — dat 'k zoe — ke t' e — ven-
[a — ren!
Een on — be-proefd — be-staan — is 't, waar — toe 'k mij —
[ver-meet!
En, faalt — mij de — ze punt, --- 't lot houdt — mijn doem —
[ge-reed!

HOOFDSTUK XVI.

WOORDVORMING.

1. Woordvorming verklaart de wijze, waarop de woorden van een taal ontstaan zijn.

2. Elk woord heeft een **Wortel**—zijn eerste begin.

3. De wortels zijn merendeels niet meer herkenbaar in de tegenwoordige vorm van de woorden.

4. Om deze wortels heen hebben zich groepen van **Stammen** gevormd, die in de meeste woorden nog duidelijk aan te wijzen zijn.

5. De hedendaagse woorden zijn òf zelf stamwoorden, òf zijn van stammen afgeleid op de volgende vier manieren:

(a) door *Klankverwisseling*

(b) door *Voorvoegsels*

(c) door *Achtervoegsels*

(d) door *Samenstelling*

Sommige van deze afleidingen zijn duidelijk of **kenne-
lik**, en andere niet. De laatste noemt men **verholten**.

. Voorbeeld van een **Wortel**: de letter *l*, met de ene of andere klank verbonden: *la*, *le*, *li*, *lo*, *lu*,—’t hoofdidee waarvan “*iets lichts*” is.

van **Stammen** om die wortel heen: *licht*, *gloed*, *glas*,
glans, *lâmp*, *blos*.

van **Verholen Afleidingen**:—*klaar, gelaat, bliksem, blaker.*

van **Afleidingen (a)**:—*luchter, gluren, glinsteren, glimpen.*

van **Afleidingen (b)**:—*verlichten, ontgloeien, verglazen, ontglanzen.*

van **Afleidingen (c)**:—*verlichting, glasachtig, glanzend, blozend.*

van **Afleidingen (d)**:—*lichtgevend, glasplaat, lampenkap, weerglans, schaamteblos, glimlachen.*

6. VORMING VAN ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN.

(a) Afleiding door Klankverwisseling:

wraak—wrok, splcet—split, breuk—brok, bit—bete—bijt, beugel—boog—bocht, vleugel—vlucht, sprong—sprank, band—bundel—bond.

(b) Afleiding door Voorvoegsels:

aarts (eerste): *aartsvader, aartsengel.*

on (geen): *onmens, onkunde, ongeloof.*

wan (slecht): *wantrouwen, wangunst, wanorde.*

af (ontkenning): *afgrond, afgod, afgunst.*

oor (uit): *oorsprong, oorlog (uitliggende).*

et (opnieuw): *etmaal, etgroen.*

ant (tegen): *antwoord, ambacht (vroeger: antbacht).*

ge (een samengaan—in persoonsnamen): *gemaal. gebroeders, geburen.*

(een verzameling in verband met 't achtervoegsel **te**): *grogelte, geboomte.*

(vormt Zelfstandige Naamwoorden van Werkwoorden): *geschenk, groep.*

(c) Afleiding door Achtervoegsels:

aar (*er, ier, enaar, enier*—Mann. persoonsnamen van Zelfstnw. en Werkw.): *leraar, handelaar, schrijver, tuinier, kunstenaar, kruidenier, hovenier, valkenier, herbergier, aalmoezenier.*

aard (*erd*—eigenlik *hard* d.i. sterk), **ik** (*erik*—eigenlik, *rijk*)—(van Bijv.nw. en Werkw. gewoonlik met ongunstige betekenis): *veinzaard*, *luijaard*, *gierigaard*, *dronkaard*, *grijsaard*, *wreedaard*, *lafaard*, *lafferd*, *blufferd*, *stouterd*, *vuilik*, *stommerik*, *dommerik*.
and (verouderde vorm van Teg. Deelw., nu *end*): *heiland* (de helende), *vijand* (de hatende), *vriend* (de vrijende of beminnende), *dwingeland* (de dwingende.)

ster (Vrouw. persoonsnamen van Werkw. of van Mann. persoonsnamen): *bakster*, *huishoudster*, *bedelaarster*, *zangster* (zanggodin), *leugenaarster*.

es en **in** (Vrouw. persoonsnamen van Mann.): *dichteres*, *zondures*, *priesteres*, *profetes*, *zangeres*; *godin*, *slavin*; *bodin* of *bodes* (van *bode*).

OPMERKING: De Vrouw. persoonsnamen op *es* geven gewoonlik een edeler werkkring te keunen dan die op *ster*: vergelijk *bakster* en *kookster* met *dichteres* en *profetes*.

egge of **ei** (Vrouw. persoonsnamen van Mannelike); b.v., *dievegge* (vrouwelike dief), *klappei* (klapster).

er (*aar*), **el** (*eel*, *sel*)—(namen van werktuigen met klankverwisseling vóór *el*): *klopper*, *beukelaar*, *vleugel*, *houweel*, *voedsel*.

heid (vroeger zelf een Zelfstnw.) vormt Zelfstnw. meest van Bijv.nw.; b.v.: *goedheid*, *deyelikheid*, *schoonheid*, *eenheid*; ook heeft men: *mensheid*, *Godheid*.

e (meestentijds *de* of *te*) doet hetzelfde; b.v.: *koude*, *hoogte*, *diepte*, *engte*, *flauwte*, *liefde*.

ing vormt Zelfstnw. van stammen van Werkw.; b.v., *vordering*, *vergoeding*, *rijzing*, *daling*, *mijmering*.

st doet hetzelfde; b.v., *gunst*, *kunst*, *dienst*, *winst*.

nis (*enis*) vormt Zelfstnw. van stammen van Werkwoorden en van Bijv.nw.; b.v., (1) *lufenis*, *gevangenis*, *begrafenis*, *verdoemenis*; (2) *wildernis*, *vuilnis*, *droefenis*, *duisternis*.

schap (vroeger zelf een Zelfstnw.) vormt nieuwe Zelfstnw. van bestaande; b.v.: *vriendschap, gemeenschap, vreemdelingschap, nabuurschap, vaderschap, vijandschap; landschap, graafschap.*

(d) **Verkleiningsuitgangen:** Zelfstnw. worden verkleind om kleinheid, geringheid, liefheid of dierbaarheid uit te drukken, of ook om de betekenis van een woord te verzachten, of aannemelijk voor te stellen.

Het gebruik van de verkleiningsuitgangen wordt in 't Hollands zeer ver gedreven. De kindertaal vooral wemelt van verkleinwoorden. Dit overdreven gebruik heeft verzwakking van de betekenissen van de vormen ten gevolge gehad, zodat men nu van een "*klein vogeltje*" hoort spreken, indien 't diertje wezenlijk klein is.

De tegenwoordige verkleiningsuitgang is **je**, met de wijzigingen **tje, etje, pje** en **kje**:—de oude vormen waren **ke, ske, kij, lijn, ing, en el.**

Je wordt gehoord achter de woorden, die op scherpe medeklinkers (**t, k, f, s, ch, p**) eindigen, of op **d** of **g**; b.v.: *schatje, koekje, dwijfe, roosje, kuchje, schopje, handje, mugje.*

OPMERKINGEN: 1. Behalve na **t** of **d** maakt de uitspraak in de volkstaal de **j** in deze woorden tot **i**.

2. In plaats van *rugje* hoort men ook *ruggetje*; *meid*, heeft *meisje*, en in 't Afrikaans ook *meidje*.

Tje hoort men achter een heldere klinker of tweeklank; b.v., *zeetje, zootje, citje, partijtje*. **Tje** komt ook voor bij woorden die op **l, n, r** of **w** uitgaan, en waarin die letters voorafgegaan worden door een heldere klinker, een tweeklank, een toonloze **e**, of een medeklinker; b.v.: *maaltje, schoentje, deurtje, pauwtje, snaveltje, doorntje, wijzertje, ertje.*

Etje vindt men na **b, l, m, n, r** en **g**, wanneer die letters door een onvolkomen klank worden voorafgegaan,

b.v.: *tobbetje, belletje, dammetje, pennetje, karretje, dingetje*.

Pje komt voor na **m**, voorafgegaan door een heldere klinker, een tweeklank, een toonloze **e**, of de letters **l** en **r**; b.v.: *raumpje, schuimpje, bezempje, schelmpje, halmpje, armpje*.

Kje komt voor na enkele woorden die op **ing** uitgaan, en wier laatste lettergreep toonloos is, om welke reden zij de vorm **etje** niet nemen kunnen; b.v., *koninkje, rottinkje, kettinkje*. De ware uitgang **je** heeft de voorafgaande **g** tot **k** verhard.

OPMERKING: Woorden die op **e** uitgaan, verliezen die letter gewoonlijk vóór de verkleiningsuitgang; b.v., *eindje, webje, koeltje*; echter hoort men *dieptetje, hoogtetje, diktetje, laagtetje*, om de eerste **t** te bewaren.

Vroegere verkleiningsuitgangen waren **ing, el, lijn, kijn, ke (ken)**. De twee eerstgenoemde, hoewel zij nog woorden vormen, die als verkleinwoorden zouden beschouwd kunnen worden (*nesteling, hokkeling, jongeling, eikel, knobbel, mazel*), hebben hun kracht verloren, en dulden daarom de gewone verkleinvorm achter zich: *nestelingetje, knobbeltje*. De andere komen nog voor bij dichters: *bloemekijn, mangdelijn, jongsken, boekske*.

OPMERKING: Onder de verkleinwoorden zijn er enkele, die biezonder de aandacht verdienen wegens de verlenging van hun stamklinker: *blad, blaadje; dag, dagje of daagje; gat, gaatje; glas, glaasje; pad, paadje; rad, radje of raadje; vat, vaatje; tred, tredje; lot, lootje; slot, slootje*.

(e) Verzamelwoorden worden gevormd door de achtervoegsels **age, dom, heid, schap, te** en **ij**; b.v., *pakkage, mensdom, christenheid, gereedschap, gevogelte, ruitery*. Ze drukken een meervoudig denkbeeld in enkelvoudige vorm uit.

(f) Afgetrokken Zelfstandige Naamwoorden worden gevormd—

1. Van PERSOONSNAMEN door de achtervoegsels **schap, dom en ij**; *vriendschap, engeledom, dieverij*.
2. Van BIJVOEGNW. door de achtervoegsels **schap, dom, nis, te en e**: *blijdschap, adeldom, droefenis, hoogte, koude*.
3. Van WERKWOORDEN door de achtervoegsels **schap, dom, nis, ij, age, en st**: *rekenschap, wasdom, verbintenis, bedriegerij, vrijage, komst*.
Age vormt ook enkele konkrete Zelfstnw.; waar-
 van *bosschage*, en 't zuidoost-afrikaanse *murage* voor-
 beelden zijn.

7. VORMING van BIJVOEGELIKE NAAMWOORDEN

(a) Afleiding door Voorvoegsels:

aard (in hoge graad, bij woorden met ongunstige bete-
 kenis): *aartsdom, aartslui*.

on (niet): *onnut, onwetend, ondeugend*.

wan (slecht): *wanschapen, wanstaltig, wanluidend*.

be en ge vormen Bijvuw. van Zelfstnw. en stammen van
 Werkw.; b.v.: *behendig* (van *hand*), *bekaaid* (van
kade), *bekommerd* (van *kommer*), *gestadig* (van
stade), *getand* (van *tand*), *bewust* (van *weten*),
bekwaam (van *kwemen*), *onbeschoft* (van *schaven*),
gewaar (van *waren*), *gewoon* (van *wennen*), *gereed*
 (van *reden*).

(b) Afleiding door Achtervoegsels:

baar (van 't oude *beren*) drukt achter een Zelfstnw. een
voortbrengen uit van de betekenis, in het grondwoord
 vervat, als *vruchtbaar, wonderbaar*; of, achter een
 Werkw., de mogelijkheid van de handeling door de
 stam uitgedrukt, als *leesbaar, voelbaar*

ig drukt *bezit* uit van de betekenis van 't grondwoord: *stoffig, verdrietig, bloeddorstig, aandachtig*; of, bij stammen van Werkwoorden, een herhaald plaats hebben van de handeling: *begerig, wantrouwig, nalatig*. *Enig* is gevormd van een telwoord; *innig, overig* en *nietig* zijn van partikels gemaakt.

zaam drukt *geschiktheid* of *begeerte* uit om de handeling uit te oefenen: *raadzaam, buigzaam, volgzaam, werkzaam*.

lik drukt de *mogelijkheid* van de werking uit, in 't grondwoord vervat: *schadelik, sterfelik, walgelik*; na Zelfstandige Naamwoorden *gelijkheid* met de betekenis van 't grondwoord: *smartelik, zakelik, moeielik, gemakkelik*. *Innerlik* en *uiterlik* zijn van partikels gevormd.

en vormt Stoffelike Bijvoegelijke Naamwoorden van Zelfstnw., en staat dus in betekenis gelijk met de uitgang **s**, die dezelfde kracht heeft: *gouden, zilveren, linnen, katocnen*; vergelijk *duffels, lakens*.

loos drukt *onmogelijkheid* van toepassing van de handeling uit: *reddeloos, stoorloos (storeloos)*; achter Zelfstnw., ontkenning van bezit van de betekenis van 't grondwoord: *nutteloos, werkeloos, waardeloos, ouderloos, vlekkeloos*.

ies vormt Bijvoegelijke Naamwoorden van sommige niet-hollandse woorden en aardrijkskundige benamingen: *typies, tropies, aziaties, saksies*.

achtig (zonder klemtoon) duidt een bezit van de betekenis van 't grondwoord in geringe mate aan: *roodachtig, leugenachtig, schelmachtig*.

achtig (met de klemtoon, ook **haftig**) geeft 't volle bezit van de betekenis van 't grondwoord te kennen: *waarachtig, manhaftig*.

er leidt Bijvoegelijke Naamwoorden af van de namen van plaatsen: *een amsterdammer koopman*. In deze

betekenis is 't achtervoegsel *s* meer algemeen: *bloemfonteinse wol; johannesburgs goud*.

s vormt Bijvoegelijke Naamwoorden van Zelfstandige Naamwoorden: *werelds, buitenlands, dorps, steeds; maandeliks, achterwaarts, dageliks*.

8. AFLEIDING VAN WERKWOORDEN.

(a) Rechtstreekse Afleiding:

1. Door Klankverwisseling van Werkwoorden (**Causatieven**): *vellen* (van *vallen*), *zetten* (van *zitten*), *leiden* (van *lijden*=*gaan*, b.v., in *overlijden*; daarom *leiden*=*doen gaan*), *kwellen* (van *kwelen*=*verdriet hebben*), *neigen* (van *nijgen*=*buigen*).
2. Door wijziging van klank en slotmedeklinker (**Intensieven**, of Werkwoorden met versterkte betekenis): *wikken* (van *wegen*), *hikken* (van *hijgen*), *knippen* (van *knijpen*), *bukken* (van *buigen*), *zwichten* (van *zwijken*), *vluchten* (van *vliegen*), *smachten* (van *smaken*), *snikken* (van *nijgen*), *slachten* (van *slaan*=*slagen*).
3. Door achtervoeging van de werkwoordelijke uitgang **en** van Naamwoorden (**Denominatieven**);
 - van ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN: *ademen, regenen, sneeuwen, lijmen, zagen, schaven, vuren, tellen* (van *tal*), *(onder)mijnen, (over)bruggen, (om)kampen, (af)schroeven, (door)boren, (ver)lichten, (om)helzen* (van *hals*).
 - van BIJVOEGELIKE NAAMWOORDEN: *witten, stijven, lossen, drogen, warmen, scherpen, doden, pletten* (van *plat*), *(be)vrijden, (ver)moeien, (ver)rotten, (ver)lengen* (van *lang*).
 - van TELWOORDEN: *(ver)enen, (ver)tienens, (ver)dubbelen*.
 - van PARTIKELS: *(ver)overen, (ver)nederen, innen, uiten, (ver)foeien*.

In sommige *Denominatieven* wordt **ig** ingevoegd tussen 't Naamwoord en de uitgang: *stenigen, verkondigen, vestigen, reinigen*.

Een aantal franse werkwoorden worden in 't Hollands gebruikt. Zij behouden hun oorspronkelijke spelling, en hebben (wegens hun uitspraak) de verhollandste uitgang **eren**: *inviteren, noteren, pauseren, amuseren*. In navolging hiervan zijn enkele hollandse *Denominatieven* gevormd met dezelfde uitgang: *trotseren, waarden, halveren*.

(b) Afleiding door Achtervoegsels:

elen en **eren** (soms tijds met klankverwisseling) vormen van bestaande Werkwoorden andere, die een herhaling van de handeling uitdrukken (**Frekwentatieven**): *schuifelen* (van *schuiven*), *wandelen* (van *wenden*), *hengelen* (van *hangen*), *kakelen* (van *kekken*), *hekelen* (van *haken*), *spreken* (van *springen*), *snuffelen* (van *snuiven*), *bedelen* (van *bidden*), *kleppen* (van *klappen*), *stotteren* (van *stoten*), *bibberen* (van *beven*), *blakeren* (van *blaken* = *schroeien*); *babbelen* (van *babben* = *pruten*), *dommelen* (van *dommen* = *dof zijn*), *stribbelen* (van *strevén*), *teisteren* (van *tezen* = *plukken*), *sluimeren* (van *sluimen* = *slapen*).

Geef acht op de vele **Denominatieven** van Zelfstnw. op **el** en **er** gevormd, welke in vorm aan **Frekwentatieven** doen denken, maar wier betekenis geen herhaling van de handeling in zich sluit; b.v., *behandelen, schoffelen, hagelen, grendelen, hameren, jammeren, cijferen*.

(c) Afleiding door Voorvoegsels:

be vormt *Transitieve* Werkwoorden van *Intransitieve*: *begaan, beklimmen, beschijsen, bewaken, berijden*.

be komt bij *Transitieve* Werkwoorden voor met de betekenis van "van alle zijden, rondom": *bezien, bespreken, bevoelen, behandelen, bedekken, bedenken*.

be komt voor met de betekenis van *bij*: *bereiken, behoren, bespringen, beroepen, belopen, besparen, bekomen.*

ge wijziget de betekenis van een Werkwoord somtijds zeer weinig: *winnen en gewinnen, lukken en gelukken.* In ettelike gevallen vervangt **ge** een Voorzetsel: *gelijken en lijken op, genaken en naken tot, gedenken en denken aan.* Van enkele Werkwoorden met **ge** wordt 't grondwoord niet meer gebruikt: *genezen, genieten, gerieven, geschieden.* Eindelijk zijn er nog enkele Werkwoorden met **ge**, welke een andere betekenis hebben dan hun grondwoord: *gebeuren en beuren (tillen), getroosten (zich) en troosten, geraken en raken.*

er betekent oorspronkelijk een *verkrijgen* door de handeling: *erlangen, erkennen, ervaren, erbarmen.* Dit voorvoegsel komt zelden voor: de betekenis ervan wordt uitgedrukt door **be** en **ver**.

her betekent *opnieuw*: *herkennen, hervatten, herinneren, herdenken.*

ont betekent *terug* of *tegen*: *ontmoeten, onthouden, ont-raden, ontzien, ontzeggen.* Ook heeft het de betekenis van *weg*: *ontgaan, ontlopen, ontvallen, ontelieden, ontdekken.* Eindelijk betekent 't een *overgaan in een andere toestand*: *ontslapen, ontwaken, ontdooien, ontluiken, ontbranden, ontaarden.*

wan betekent ontkenning van de betekenis van 't grondwoord: *wanhopen, wantrouwen.* *Wanschapen* is 't Verleden Deelwoord van 't niet-gebruikelijke werkwoord *wanscheppen.*

ver drukt uit—

1. een verdwijnen door de handeling: *verspelen, verliezen, vergaan, verdrinken, vermoorden, verteren, verdrogen, verbranden, versnipperen.*
2. een verandering of verwisseling: *verboeden, verhuizen, verharen, verkleden, vertalen, verplanten, vervellen.*

3. overgang tot de betekenis van 't grondwoord in Denominatieven: *vergoden, verbroederen, verfijnen, verachten, vernieuwen, vernederen.*
4. een bedekking of afsluiting: *verglazen, vergulden, verzegelen, vernagelen, versperren, verbinden.*
5. 't tegenovergestelde van 't grondwoord: *verachten, verleren, verleiden, veroordeelen.*

9. AFLEIDING VAN BIJWOORDEN.

Bijwoorden worden afgeleid door de achtervoegsels **e, lik, ling, waart, wijs** en **jes**.

e komt nog in enkele woorden voor: *verre, node, alrede, gaarne, dichtebij.*

s maakt Zelfstandige Naamwoorden, Bijvoegelijke Naamwoorden en Tegenwoordige Deelwoorden tot Bijwoorden, met weglating van de sluitings-**d** in de laatste soort: *daags, dikwels, ondanks, reeds, rechts, links, willens, wetens, behoudens*. Deze **s** wordt de bijwoordelijke **s** genoemd, hoewel hij eigenlijk een tweede naamvals-**s** is.

lik (*liks* of *eliks*) vormt Bijwoorden van Zelfstnw. en Bijvoegnw.: *schriftelijk, herhaaldelijk; jaarliks, maandeliks, wekeliks, dagelijks.*

ling (*lings* of *elings*) vormt Bijwoorden van Zelfstnw., *mondeling, blindelings, zijdelings.*

waart (*waarts*) vormt Bijwoorden van Zelfstnw., Voornaamw. en Partikels: *hemelwaart(s), landwaarts, te uwaarts, te onswaarts, voorwaarts, herwaarts.*

wijs (*wijze, gewijze*) komt voor na Zelfstnw. in de tweede naamval, of na werkwoordelijke stammen met ingevoegde **s**: *trapsgewijze, steelsgewijze, kwans-wijs* ('t kaapse *konsuis*).

jes (*pjes, tjes, etjes*) vormt bijwoordelijke verkleinwoorden: *zoetjes, zachtjes, eventjes, kalmpjes.*

10. SAMENSTELLING VAN WOORDEN.

(a) Zelfstandige Naamwoorden worden met andere woorden samengesteld—

1. Door de twee delen zonder verandering naast elkander te schrijven, als waren ze één woord: *pijlkoker, vuurhaard, snelschrijver, heethoofd, trektuig, speel-makker, uityaaf, innames*.
2. Door een *s* tussen de twee delen te voegen: *handels-huis, druidskleed* (2de naamvals-*s*); *jongensboek, varkenshok* (meervouds-*s*); *scheidsrechter, leidsman* (welluidendheids-*s*).
3. Door de delen te verbinden door middel van *e*: *pere-boom, boereplaats, monnikklooster, cikehout, een-deëi*.
4. In 't geval van ongewone verbindingen, geografiese benamingen, of samenstellingen uit andere talen overgenomen, gebruikt men een verbindingsteken: *kruidje-roer-me-niet, vergeet-mij-niet; Groot-Britanje Zuid-Afrika*.

(b) Bijvoegelijke Naamwoorden worden met andere woorden samengesteld—

1. Door de twee delen zonder verandering te verbinden: *goudgeel, zegenrijk, lichtgroen, doodarm, dergelijk, driedubbel, welzalg, buitengewoon*.
2. In verbinding met Werkwoorden door toevoeging van *s* aan 't eerste deel: *levensmoe, bezienswaardig*.

(c) Werkwoorden worden met andere woorden samengesteld—

1. Zonder wijziging van de delen in samenstelling met Naamwoorden en Partikels: *houthakken, lesgeven, grootpraten, doodschieten, bijspringen, achterhouden*.
2. In samenstelling met andere Werkwoorden verliest 't eerste deel van de samenstelling of de *n* van de Onbepaalde Wijs, of de gehele werkwoordelijke uit-

gang **en**: *harrewarren, ginnegappen, trekkebekken, ziegezagen; vrijwaren, flikflooiën, starogen, reikhalzen, glimlachen.*

(d) Bijwoorden worden samengesteld—

1. In onverbogen vorm: *eenmaal, driewerf, bovenop, onderweg, bergaf.*
2. Door middel van een tweede naamvalsteken: *bloots-hoofds, goedsmoeds, geenszins, langzamerhand, middeleerwjl.*
3. Door middel van een derde naamvalsuitgang, versterkt door een **t**: *mijnentwege, zijnenthalve.*
4. Door middel van een bijwoordelijke **s**: *bijkans, omstreeks, dikwels, tevergeefs, terloops, onlangs, bijtijds, zachtjes, zoetjes, stilletjes.*

11. De Samenstelling en Betekenis van de volgende woorden vereisen bijzondere aandacht:

adelaar, edele aar (vogel)—*arend*
adelborst, edele borst (jongeling)—*kadet* op een oorlogschip.
achterbaks—achter de rug.
bakboord, rugboord—linkerzijde van een schip.
baker, bakermoeder—verzorger van pasgeboren kinderen.
barnsteen, brandsteen—*amber*.
bongerd, bogerd—boomgaard.
bordpapier—plankpapier.
deemoed—dienaarsmoed.
dertien—drietien.
doktor—een akademiese titel; *dokter*—geneesheer.
drempel, dorpel—*deurpaal*.
elf, eenlif—tien en een.
ellende, ander land—ballingschap.
etmaal, edmaal, opnieuw maaltijd—tijdperk van 24 uren.
godsverucht, godsvurcht—vreze Gods.
handhaven, lij de hand hebben—verdedigen.
heimvee, woningsmart—verlangen naar huis.
hertog, heirtoog—die uittrekt met 't leger.
honingraat, honingratel—honingweefsel.
hovaardig, hoogvaardig—trachtend naar hoogheid.
huisraad, huisgeraad—huisgereedschap.

juffrouw, jufvrouw—jonge vrouw.

kermis, kerkmis—jaarmarkt.

kersfeest, kerstfeest, krestfeest—Christusfeest.

kerspel, kerkspel, kerkpaal, kerkelijke grens—parochie.

kleinood, kleine schat—juweel.

kwik, kwikzilver—vloeibaar zilver.

kwikstaart, levende staart—vogel, die zijn staart aanhoudend beweegt.

landouw, land aue—vruchtbare streek.

landpaal—landgrens.

lichaam, likhaam—lijksbedekking, vleesbedekking.

likdoren, lijkdoren—doren in 't vlees.

littcken, lijkteken—teken in 't vlees.

madeliefje, weideliefje—weidebloempje.

maarschalk, mareknecht, paardeknecht—(nu) hoogste generaal.

meineed—valse eed.

mevrouw—mijn vrouw (nu—titel van getrouwde dames).

misdruk, misdruksel—verkeerd gedrukt papier.

moer, moerschroef—moederschroef.

muizenesten, muizenissen—diepe gedachten.

nachtvorst—nachtvrost (van *vriezen*).

nameloos—ontelbaar; *naamloos*—zonder naam.

nooddruft, nooddurft (van *dorren*, *derven*)—grote behoefte.

odelenaar, odelbaar (van *beren*)—schatdrager.

ooglid—oogdekseel.

orde—rang; *order*—bevel en bestelling.

overlijden—overgaan (van leven tot dood).

paarlemoer—parelmoeder.

ruiken—'t waarnemen van geur; *rieken*—'t afgeven van geur.

schauw (in poëzie)—schaduw; *schouw*—hut, ook schoorsteen.

spin, spinnekobbe—spinnepop.

tachtig, *achttig*—tien maal acht.

twualf, tweelif—tien en twee.

vierschaar, vier scharen, vier banken—oude rechtbank.

veertien—viertien.

veertig, viertig—vier maal tien.

vorst, voorste, eerste, overste—regeerder.

wierook, wijrook—gewijde (heilige) rook.

wissel, wisselbrief—geldbrief.

wijwater—gewijd (heilig) water.

zinnelik—los van zinnen, slecht; *zindelik*—rein, net, ordelijk.

zinneloos—zonder verstand; *zinloos*—zonder zin (betekenis).

O E F E N I N G E N

BLJ DE

NIEUWE HOLLANDSE SPRAAKKUNST.

HOOFDSTUK I EN II.

Oefening 1.

Zeg elk van de volgende zinnen op een of twee andere manieren:

1. Er zit een vogel op de tak van die boom.
2. Op 't dak van ons huis staan twee schoorstenen.
3. Op onze achterplaats ligt een grote hond in een hok.
4. Mijn broeder vertrekt morgen met de boot naar Engeland.
5. Er ligt een stoomboot in de baai vóór de stad.
6. De knecht loopt door de tuin met een graaf over de schouder.
7. De meeste glasruiten in die stad zijn door de hagel stukgeslagen.
8. Ik heb een graf voor mijn hond gegraven onder de oude pereboom.
9. Uw neef heeft die appelen onder 't stro in de stal verstopt.
10. Een jager schoot drie vogels met één schot.

Oefening 2.

Zet de zinnen van Oefening 1 in de Vragende Vorm;
b.v.:

Een kind zit in de school Zit een kind in de school
op een bank. op een bank?

Doe datzelfde met al de zinnen, die jezelf gemaakt hebt.

Oefening 3.

Schrijf de woorden op, die betekenis hebben zonder met andere woorden in verbinding te staan:

1. In dat huis zijn alle mensen, vader, moeder en kinderen, ziek.
2. Uw lei is mooi, en mijn boek is dik en zwaar.
3. Mijn stoel is stuk; de timmerman moet hem maken.
4. Zijn buurman heeft een mooi paard, en daarom is hij jaloers.
5. Haar drie kinderen zijn haar enigste schat op aarde.
6. Kerken en huizen vielen om door de vreselijke aardbeving.
7. De storm heeft de meeste bomen in 't bos vernield.
8. De Kaapkolonie vormt nu een deel van de Unie van Zuid-Afrika, en Damaraland staat onder Duitsland.
9. De zon staat stil, en de aarde draait om hem heen.
10. Een schip op zee is geen ogenblik veilig.

Oefening 4.

Schrijf de woorden op, die geen betekenis hebben dan in verband met andere woorden, in:

1. Wij moeten vrolik zijn, ook in droevige dagen.
2. Bij 't huis van de arme zat een klein kindje.
3. Er is vandaag geen werk voor mij.
4. Welke bloem is wel de mooiste van die twintig?
5. Langs de sloot te lopen is gevaarlijk voor hem.
6. Nooit wil ik van u scheiden: ik ben hier zo gelukkig.
7. Zou 't waar kunnen wezen, dat een arme man even gelukkig kan zijn als een koning?
8. Wat is er toch, dat mij telkens bang maakt?
9. Als 't morgen regent, mag ik niet uitgaan.
10. Als de dokter u zegt, dat 't niet zo heel erg is, dan moet u hem wel geloven.

Oefening 5.

Vul in wat je denkt dat uitgelaten is in de volgende zinnen:

Ik moet vandaag een brief —. Wil jij met mij naar Europa — ? Als u mij uw boek —, zal ik u wat voorlezen.

Alle mensen moeten —. Gisteren heb ik in de rivier —, en heden zal ik weer gaan —. Hij had heel hard —, maar zijn broeder — nog harder. Ik had geen mes, en daarom — ik het boek niet open —. — - - jij niet oppast, — jij uit de boom —. Wie niet werken wil, zal ook niet —. Wie schrijven wil, moet pennen, —, en — gebruiken. Waarom wil jij het mij niet —? De lamp wil niet —, omdat — geen — in is. Een bloem kan niet —, als hij geen — —. Als mijn handen — zijn, moet — ze —. Wie zijn lessen leert, wordt —, wie niet — wil, blijft —.

Oefening 6.

Zeg van de klanken in de volgende woorden of zij volkomen of onvolkomen klinkers of tweeklanken zijn, en waarom sommige dubbel geschreven worden:

1. Van middag heb ik ertesoep gegeten, en nu drink ik tee. 2. Dikwels hoort men dat een koning niet de gelukkigste mens is. 3. Eerlikheid duurt 't langst. 4. Het zou de moeite waard wezen, die biezondere plant te bewaren. 5. Xerxes was een machtig vorst van het babyloniese rijk. 6. Thomas geloofde niet dat de Christus opgestaan was. 7. Mensekind, profeteer tegen Egypte. 8. Een beeld, door licht gemaakt, wordt fotografie genoemd. 9. Luister, hoe die leeuw daar brult. 10. De zwarte kraai zit in de kooi.

Oefening 7.

Vul de open gelaten ruimten in met ou of au:

De vr—w liep door 't veld, toen de d—w op 't gras lag. De staart van de p—w heeft veren met bl—we ogen. De man br—wde bier in een n—w geb—w. Het r—we vlees werd gez—ten of gedroogd. Ga g—w naar 't w—d, en pluk een paar g—dsbloemen. Het was zo ben—wd in de kamer, dat de vr—w fl—w viel. Ik vertr—wde, dat 't kind nu minder st—t z— zijn. De dame is in de r—w, en draagt nu geen g—d. De dokter besch—wde de wond in de sch—der van de sch—t.

Oefening 8.

Vul de open gelaten ruimten in met ie of ei:

P—t sch—t erten met een r—tje. De r—ziger r—sde over 't st—le gebergte. Veert—n w—velden sch—den ons dorp van de hoofdweg. De m—d ging dr—maal met de tr—n. In konde landen bevr—zen de riv—ren somtijds nog in M—. W—nig d—ren verl—zen hun tanden zoals de mensen. Er lopen v—r koeien en dr—schapen in de w—de. Het n—ws is zozeer verbr—d geworden, dat 't mijn —zen vader reeds heeft ber—kt. Het kind was zeer verdr—tig, toen 't —ndelik van zijn moeder sch—dde. De knecht moest 't f—re d—r bij de toom rondl—den. Het is een plez—r te z—n, hoe flink 't bek op d—n—uwe scharn—ren draait.

Oefening 9.

Vul de open gelaten ruimten in met eu of ui:

Door 't sch—rtje in de d—r sprong een m—s het h—s binnen. Het gr—s op dit nieuwe pad is van een gele kl—r. Wat een vr—gde was er onder de d—ven, toen de zachte wind door de str—ken s—sde. Mijn n—s rook de g—r van de kr—den in de t—n. Er is een tr—rig ongeluk geb—rd met de sch—t. Wij moeten onze j—gd gebr—ken om onze wil te leren b—gen. De dr—veblaren w—ven en r—sen om ons heen. De waterb—s in de k—ken barstte met een l—de knal. Ouden en zwakken te st—nen is een grote d—gd.

Oefening 10.

Gebruik enkele of dubbele medeklinkers, naardat de spelling van de woorden het eist, in:

De paar(d)en tro(k)en de wa(g)en. In die za(k)en zult gij verschi(l)ende za(k)en van gro(t)e waarde vinden. Wij de(d)en ons best, de mo(l)en in de tuinpa(d)en te vangen. De za(k)en, die u in de mo(l)en vindt, he(t)en ba(l)en. Hij moet de erten niet in po(t)en po(t)en, maar ze op rijen in de grond ze(t)en. De meeste da(k)en in dit dorp bestaan uit pla(t)e zinkpla(t)en. Do(l)e honden zijn gevaar(l)ike die(r)en. Onmi(d)e(l)ik na 't schot kwa(m)en er drie vogels uit de lucht va(l)en.

De meid moet ko(m)en om mijn ka(m)er te sto(f)en.
 De kro(m)e sto(k)en wer(d)en niet verkocht. De kin-
 deren la(g)en op be(d)en in gro(t)e za(l)en: zij ba(d)en
 de dokter, hen te la(t)en opstaan.

Oefening 11.

*Schrijf een opstel over de dood van Pieter Retief, waar-
 in de volgende woorden voorkomen:*

Voortrekkers — Natal — Dingaan — Zoeloes -- koop-
 brief — afscheid — krijgdsdans — aanval — moord —
 zeventig.

Oefening 12.

*Breek de volgende woorden in lettergrepen zuiver
 volgens uw uitspraak, en wijs aan, welke gesloten zijn:*
 Verduren, verfrâaien, ontheren, nieuwsbladen, lessenaar,
 boombladeren, onafhankelijkheidsoorlog, vredesverdragen,
 sigarefabrieken, brieveposterijen, eeuwigheid, horloge,
 spoorwegmaterialen, kleermakerswinkel, werkliedebond,
 regeringszaken, winteravond, menselijk, onverderfelijk,
 weduwefonds, vestingwerken, goevernement, lakenweverij
 verdedigingswerktuigen, raderstoombootmaatschappijen,
 katoenspinmachines, horlogemakerswinkeljongen.

Oefening 13.

*Maak van de volgende woorden andere van twee of
 meer lettergrepen, en deel ze daarna af met streepjes:*

dag, slaag, vraag, muur, groot, loop, huur, leer, laag,
 zaag, vlag, kurk, bos, mens, hond, natuur, lelik, lastig,
 gemak, inkt, koffie, zadel, licht, brand, vuur, os, beest,
 post, boek, goud, mijn, kerk.

Oefening 14.

*Gebruik enkele of dubbele a of u naardat de spelling
 van de woorden het eist, in:*

Wij b(a)dden ons gisteren, en wij zullen ons vand(a)g
 weer b(a)den. R(a)dde hij u niet verkeerd, toen hij zei,
 dat u die p(a)rden moest h(u)ren? De w(a)gens
 w(a)ren zw(a)r gel(a)den: zulk trekken moet de
 p(a)rden sch(a)de doen. Mijn b(u)rman heeft twee

sch(u)ren gebouwd, om de pas gem(a)ide oogst in te bergen. Hij verr(a)dde grote moed bij 't afd(a)len van de steilte. W(a)rschuwen helpt niet bij die kn(a)pen: zij zullen door str(a)f moeten leren gehoorz(a)men. Geen m(u)ren verd(u)ren der (u)ren geweld — zegt een van onze dichters. Luie of tr(a)ge kinderen noemt men sl(a)pers. De pl(a)ten zijn te r(u)w getekend: ze zijn niet w(a)rd, er lijsten om te l(a)ten m(a)ken. Dat hospit(a)l is nog in geen h(a)lf j(a)r kl(a)r; de r(a)men zijn er nog niet in, en de d(a)ken zelfs zijn nog niet af. Kn(a)pen, die aan k(u)ren of slecht h(u)meur lijden, worden zelden flinke m(a)nnen zonder sl(a)gen. Advok(a)ten en not(a)rissen zijn mensen voor wetsz(a)ken. Het zou r(a)dz(a)mer zijn, 't p(a)pier niet aan te r(a)ken voor de inkt droog is, anders kw(a)men er licht nog meer kl(a)dden. Bekw(a)me m(a)nnen zijn sch(a)rs in ons dorp: d(a)rom is 't jammer, dat onze afsl(a)ger ons g(a)t verl(a)ten.

Oefening 15.

Vul in wat uitgelaten is:

Onze knecht is — een slang —. Pas op dat — slang — niet —. Hij is met zijn vader — zijn oom —. Kom met mij —, dan zullen we samen — het huis van uw broeder —, en hem om raad —. Als — kalf verdrongen is, dempt men de —. Ik houd — van bloemen. Jan — bloemen in zijn —. Er — een vogel door de —. Het paard — voor de wagen. De koetsier moet — paard —. Ik zou gaarne een mooi huis —, maar ik heb —. In dit rijtuig kunnen zes personen —. De stam van — boom is zes — dik. Een mens heeft twee —, en een paard heeft vier —. Wie oren — om te —, die —. Met volharding kan — alles —.

Oefening 16.

Antwoord in goed Hollands op de volgende brief, zeggende, dat je je vriend onmogelijk verwachten kunt:

Stellenbosch, 18 Jan. 1909.

Beste Jan,

Daar ik morgen in de stad moet zijn, hoop ik om drie uur even bij je aan te lopen. Ik moet je nodig spreken, en hoop dat je om die tijd thuis zult kunnen

zijn. Indien niet, laat het mij dan in de loop van de morgen weten, daar ik om half-drie wegrijd. In haast,

Je vriend,
Willem.

Oefening 17.

Schrijf een brief, enigszins gelijkend op die van Oefening 16, met een antwoord erop, zeggende, dat het je niet mogelijk is, thuis te zijn om drie uur, maar wel tot twee, en dat je daarom je vriend verzoekt, om één uur bij je te komen, of zo niet, dat je dan tussen één en twee bij hem zult komen.

HOOFDSTUK III.

Oefening 18.

*Zoek uit de volgende zinnen de woorden, die aan de **Zelfstandige Naamwoorden** zijn bijgevoegd, en ook die, welke aan de **Werkwoorden** zijn bijgevoegd:*

1. Als de zon helder opgaat, voerspelt hij een mooie dag.
2. Eén ding is zeker: uw korte bezoek heeft mij groot genoeg gedaan.
3. Een vrolik hart is de grootste schat, die de arme man in zijn treurig leven bezit.
4. 't Lustige muisje werd eindelijk op een slimme manier door de waakzame kat gevangen.
5. Mijn goede oom heeft mijn haar wel wat te kort gesneden; maar vader zegt, het is nog lang genoeg voor een klein meisje.
6. Als iedereen de waarheid altijd zo ronduit vertelde als die eerlijke knaap, zouden de mensen elkaar veilig kunnen geloven.

7. Een zekere boer had twee flukse zoons, die goed naar de boerderij van hun oude, blinde vader keken, en zorgden, dat alles op de grote plaats ordelik toeking.
8. Hij heeft mij wakker gemaakt door zijn aanhoudend praten, dat mij altijd zo hinderlik en lastig is.
9. 't IJverige kind had zo hard gewerkt, dat het er bleek van zag, en toch kreeg het geen vriendelik woord van zijn strenge meester.
10. De gehele muur is wit geschilderd, en daarna zijn er grote letters met zwarte verf op getekend, om de mensen al van ver te laten zien dat hier een hotel is, waar iedere reiziger goed verzorgd wordt.

Oefening 19.

Wijs de Lidwoorden, Telwoorden en Bijvoegelijke Naamwoorden aan in de volgende zinnen:

1. Drie zoons, een ezel en een kat, en dan de molen, die hij had, was alles wat de man bezat.
2. Een oud, afgewerkt paard is van morgen voor een tamelike som verkocht.
3. De vier pijlers van de brug zijn alle twintig voet hoog en vijftien voet breed.
4. Karel de Vijfde was een van de grootste mannen, die in 't begin van de nieuwe geschiedenis geleefd hebben.
5. In de korte tijd van veertien maanden heeft mijn vader twaalf verschillende bedienden gehad, en ze alle weggejaagd, omdat er niet één van deugde.
6. Op de derde (dag van) November verjaart 't jongste kindje van de familie, bij welke ik reeds vier jaren inwoon.
7. Hendrik de Achtste van Engeland was een zonderling man, die acht vrouwen gehad heeft.
8. Zes en veertig jaren is over deze tempel gebouwd, en wilt gij die in drie dagen oprichten?
9. In dit éne, kleine, donkere vertrek wonen twee familieën in de diepste armoede bijeen.
10. De oudste man van wie de bijbelse geschiedenis spreekt, bereikte de hoge leeftijd van negen honderd negen en zestig jaren.

Oefening 20.

Wijs de Voegwoorden en Voorzetsels aan in de volgende zinnen, en zeg wat er door die Voegwoorden verbonden wordt, en tussen welke woorden de Voorzetsels verband uitdrukken:

1. 't Regent, daarom kan ik niet uitgaan; maar ik zal gaan zodra de regen ophoudt.
2. Hij sloeg de jongen op 't hoofd, waarom hij door zijn vader gestraft werd.
3. 't Is mogelijk, de berg op te klimmen, ofschoon het even bezwaarlijk als gevaarlijk is.
4. Nu mijn oom niet meer thuis is, moet je mij toch eens komen opzoeken.
5. Petrus en Johannes zagen de doeken in 't graf, waar Jezus gelegen had: nochtans gingen zij er niet in.
6. Zeg mij tot wie ik gaan moet, om goede raad te ontvangen in zulk een moeilijke zaak als deze.
7. Gedenkt aan wat ik u gezegd heb: de dienstknecht is niet meerder dan zijn heer.
8. De os nam de man op zijn horens, of hij een veertje was, en slingerde hem hoog op in de lucht.
9. Je kunt mij dit wel vertellen, maar 't blijft de vraag of ik je in alles geloven kan.
10. Bij voorspoed en tegenspoed, in gezonde dagen zowel als in ziekte, is de man een voorbeeld voor allen die rondom hem zijn.

Oefening 21.

Schrijf bij deze zinnen, wat je denkt dat uitgelaten is:

1. Als ik maar een boek had, zou
2. Als ik ouder ben, zal
3. Als 't niet gauw regent,
4. Als 't gerijpt heeft, zijn
5. Als ik daarover denk, voel
6. Als de wind zo blijft waaien,
7. Als mijn paard toch sterven moet,
8. Als hij morgen nog leeft.
9. Als de jongen zo stout is, moet
10. Als de zon nooit meer scheen,

Oefening 22.

Voeg passende Bijvoegelijke Naamwoorden in :

1. De bloem is — en dus is hij niet —. 2. Omdat de deur niet — is, is hij —. 3. Een hond, die niet — is, moet — zijn. 4. Als de avond niet — was, was hij —. 5. 't Meisje zag er niet — uit, maar —. 6. Waarom heet die soort koeien — en niet — ? 7. Ik heb 't pad — gemaakt, in plaats van —. 8. Als je niet — wordt, zul je altijd — zijn. 9. De som schijnt — en zeker niet —. 10. Liegen is — en kan nooit — genoemd worden.

Oefening 23.

Voeg passende Bijwoorden in :

1. Mijn paard trekt — en 't uwe —. 2. De jongen liep — in plaats van —. 3. Antwoord mij, anders zal ik u — straffen. 4. De vrouwen werkten — en werden — betaald. 6. Onthoud —, dat ik u gewaarschuwd heb. 7. De leeuw brulde —, toen zijn hok — opengedaan werd. 8. De meid kookt 't eten — en doet al haar werk —. 9. De boot vaart — naar London, doch gaat — verder. 10. Als wij onze plichten niet — betrachten, zullen onze ouders 't ons — kwalik nemen.

Oefening 24.

Vul in wat jé denkt dat uitgelaten is, en dat wel op drie verschillende manieren :

1. De kat was , toen 't kopje 2. Er moet iemand' uit gesnoept hebben, anders zou er 3. Vraag uw neef, of hij op of in 4. Schrijf liever op . . . , dan in 5. Ik zal op u . . . , terwijl u uit 6. Verander de , die wij 7. Hij was onder en vluchtte met 8. Ik heb hem in . . . gezien, maar niet bij 9. Ik zag hem op 't naar 't . . . wandelen. 10. Al de koeien , terwijl de knecht 't in de sneed.

HOOFDSTUK IV.

Oefening 25.

*Zoek uit de volgende zinnen de **Gemene Zelfstandige Naamwoorden**, **Eigen Zelfstandige Naamwoorden**, **Verzamelwoorden**, en **Afgetrokken Zelfstandige Naamwoorden**:*

1. Op 't gebergte huist een roverbende, die de gehele buurt in gevaar brengt. 2. Zwitserland heeft meren, wier pracht en schoonheid door 't ganse mensdom geroemd worden. 3. Indien uw paard een hoogte heeft van vijftien handen tot op de schouder, dan is 't gewis een dier van edele afkomst. 4. Onder de schaduw van 't geboomte zaten de Maleiers zich te vergasten aan koek en koffie. 5. De hoogte van de hemel boven ons hoofd, en de diepte van de afgrond onder onze voeten, zijn onpeilbaar. 6. De rotsen van de Transvaal bevatten 't edelste metaal, en 't zand van Grikwaland houdt de kostbaarste gesteenten verborgen. 7. 't Gezang van de vogels in 't groene gebladerte stemt mijn ziel tot lof en dank. 8. Door de geslepenheid van Willem de Derde werd de eerezucht van Lodewijk de Veertiende in toom gehouden. 9. 't Dorre gebeente van de vermoorde voortrekkers werd later nabij de kraal van Dingaan door hun vrienden teruggevonden. 10. In 't bos wonen wolven en beren, en allerlei ander wild gedierte houdt er zich op.

Oefening 26.

1. Noem zes afgetrokken dingen op, die je opmerkt in de mensen rondom je.
2. Noem zes afgetrokken dingen op, die je opmerkt in een paard, een koe en een hond tezamen.
3. Noem zes afgetrokken dingen op, die je opmerkt van het land, waarin je woont.

4. Noem zes afgetrokken dingen op, die je in één dag op school merkt.
5. Noem zes afgetrokken dingen op, die je opmerkt in verband met zon, maan en sterren.

Oefening 27.

*Noem de grondwoorden, waarvan de volgende **Afgetrokken Zelfstandige Naamwoorden** gevormd zijn:*

Gehoorzaamheid, grootte, wasdom, breedte, ijdelheid, diepte, ouderdom, kunde, kennis, geleerdheid, blijdschap, winst, duisternis, vriendschap, gunst, erkennenis, adel-dom, beschaving, dikte, beeltenis, bewondering, kunst, nijverheid, verlichting, droefenis, zekerheid, laagte, liefde, bedriegerij, lust, verlenging, vertraging, bekommernis, geschiedenis, gehoor, reuk, smaak, belofte, ontvangst, bederf, gedachte, gevoel, waarde, macht, deugd, begrafenis, slavernij.

Oefening 28.

*Maak **Afgetrokken Zelfstandige Naamwoorden** van de volgende woorden, en zet ze daarna elk in een zin:*

Vriendelik (b.v., ik ben door uw vader met vriendelijkheid ontvangen), lief, goed, moeielik, zwaar, blij, arm, vrolik, treurig, jong, droog, schandelik, dankbaar, naar, slecht, kwaad, breed, lang, hoog, laag, eerlik, rijk, klein, groot, groen, duur, vangen, komen, rusten, gevoelen, verwarren, duren, danken, leren, meten, doen, gaan, zien, wachten, kennen, kunnen, zeggen, spreken.

Oefening 29.

Om van buiten te leren:

Een *roverbende* is een verzameling van rovers;
 een *geraamte* is het ontvleesde beendergestel van mens of dier;
 een *garnizoen* is een aantal soldaten in een stad gelegerd;
 een *koor* is een gezelschap zangers;
 een *gemeente* is een verzameling van mensen, die tot één kerk behoren;

een *maatschappij* is een handelsgezelschap; ook de mensheid in 't algemeen noemt men *de maatschappij*.
 een *vennootschap* is een vereniging van mensen die met elkaar handel drijven;
 een *kompanjie* is een handelsvereniging; ook een afdeling soldaten;
 een *gild* is een vereniging van mensen, die hetzelfde handwerk beoefenen;
 een *bestuur* is een vereniging van mensen, die samen regeren;
 een *gezantschap* is een gezelschap personen, afgezonden door een regering of een vorst;
 een *parlement* is een vergadering van afgevaardigden van een volk;
 een *ministerie* is een lichaam van raadgevers van een vorst;
 een *synode* is een vereniging of raad van geesteliken;
 een *staf* is een lichaam van personen, die onder één hoofd staan;
 een *dozijn* is een aantal van twaalf;
 een *gros* is een aantal van honderd vier en veertig;
ooft en *fruit* zijn verzamelnamen voor *vruchten*.

Oefening 30.

Wijs de verschillende naamvallen van Zelfstnw. en Voornaamw. aan in de volgende zinnen:

1. Als mijn zusje na acht uur buiten is, denkt zij dat 't midden in de nacht is: zij heeft nog maar driemaal in haar leven de sterren gezien. 2. Handelt mij zachtken met de jongeling, met Absalom!—zei Koning David tot Joab en de andere veldheren. 3. De zon lijkt door de mist heen wel een leeuwepkop met afgesneden manen. 4. Zij hebben die jongen altijd een gek gescholden, en nu zien zijn vijanden, dat zijn handelingen wijzer zijn geweest dan iemand ooit had kunnen denken. 5. Twintig voet hoog te vallen, is geen kleinigheid voor een oud man van mijn jaren. 6. Jan, haal jouw baas toch gauw een rijpaard uit 't kamp; hij wil naar 't dorp! 7. De grote wetgever van de Israelieten, Mozes, stierf op de berg Nebo, bijna op de grenzen van 't land Kanaän. 8. De pijp, zijn grootste vermaak, verlaat mijn buurman nooit: hij rookt zelfs nog in bed. 9. Geef mij de hand,

broeder, en ik zal u al uw verkeerde woorden vergeven.
10. De discipelen zeiden tot Jezus: Blijf bij ons, want het is bij de avond, en de dag is gedaald.

Oefening 31:

Rangschik de volgende woorden als de=woorden en het=woorden. Raadpleeg de Geslachtsregels op bladz. 27 en de Woordelijst op bladz. 30.

1.

Duif, muis, walvis, tijger, hutje, noot, karavaan, ochtend, loop, wedren, Woensdag, peer, zwaluw, blijdschap, goedheid, geweer, meisje, jongen, koningin, hoest, schaaf, lade, hamer, dorp, goedheid

2.

Haan, kuiken, stier, kalf, ladder, sleutel, vreugde, slag, val, spinnekop, bark, trap, toevoegsel, mensdom, hyena, plooisel, vriend, gevangenis, paard, gros, last, geboomte, ert, olifant, populier.

3.

Roos, stam, ellende, macht, ijzer, Umgeni, Ulundi, tweemaster, naaister, afgod, smeersel, hen, eigendom, burgerschap, graafschap, hertogdom, wasdom, Sumatra, christenheid, gereedschap, bos, klavier, knecht, engel, harp.

4.

Weide, ooievaar, nicht, mast, onderwijzer, leeuwin, baksel, bloesem, leger, lucht, soldaat, waterleiding, rechter, perzik, gezelschap, glorie, kat, deugd, nacht, vonnis, figuur, blad, evangelie, geld, been.

Oefening 32.

Vul alle weggelaten woorden en letters in:

— diamant van Zuid-Afrika is zeer gezocht. — grootst— diamant die ooit gevonden is, noemt men de Koh-i-noor. — kurk, waarvan d— zolen gemaakt zijn, is fijner dan — kurk van — fles. Hij slaakte — diep— zucht, toen — hoorde, dat — kind dood was. Ik heb aanvraag gedaan

om — post van klerk in d— winkel. Mij— hoop is niet teleurgesteld: dat kan men zien aan — hoop brieven die ik ontvang— —. Op — vorst van — dak zit — groot— vogel. M — maat nam — maat van — ketting, waaraan — — hond wilde vastleggen. Aan - - zoom van — kant hangt — wit — draad: haal di— draad eraf. U — das zit scheef om u - hals: dat — niet netjes. — stof in — kamer ligt zo dik, dat men op — — tafel schrijven —. D - plaats is verkocht tegen tien shillings - - morgen: dat zal - - groot— verlies zijn voor - arm— weduwe. - patroon van di— hagelpatroon is geheel nieuw. Mij— brief gaat met - - post van drie uur. Zeg di— jongen, niet tegen — post van — deur te staan. D— eerste meusen woonden in — hof van Eden: men noemt di— hof ook — paradijs. Morgen zit — rondgaan - hof te Oudtshoorn; mij — neef zal daar — post van tolk waarnemen.

Oefening 33.

Vul alle weggelaten woorden en letters in:

Dit is — eerst— maal, dat ik — maal bij u aan huis gebruikt —. Lees tot — volgende punt, mijn kind, en leg mij dan — punt uit, waarover wij gelezen —. Ik hoorde — slag, toen di— vink in -- slag kwam. Ee— vorst in d — oud— tijd had immer ee— lijfwacht om zich heen. Heeft u -- trap van — paard gehad, mij— vriend? Van wel— stof is d— kant gemaakt? Van d— waterkant leidt ee— hoog— trap tot binnen d— toren, vanwaar men door een — gang in — klokkehuis komt. Op — landgoed van d— graaf stond ee— tuinman met een— graaf in zij— hand; hij klaagde over de— streng— vorst. Wij lezen in -- heilig — Schrift, dat Mozes — volk van Israel uit Egypte voerde door — woestijn van Sinaï. Nu u geregeld — school bezoekt, behoort u— handschrift te verbeteren. Men kan aan — gang van di— man zien, dat — ziek is. Het werkvolk klaagde over h— patroon. -- handje van — kleine is niet groter dan — palm van d— hand van zij— moeder. Ee— Indiër heeft aan zij— broodpalm genoeg: -- — geeft hem brood en kleding, benevens — stof of — materiaal, waarvan hij zij— hut bouwt.

Oefening 34.

*Onderscheid de volgende woorden in **de**-woorden en **het**-woorden, en maak er alle nodige opmerkingen over.*

Das, speelgenoot, maat, getuige, kerkhof, palm, appel, stof, vierkant, traan, wees, lieveling, blik, bode, kurk, vreemdeling, zucht, gids, hof, ogenblik, morgen, post, gade, tijdstip, koeiehok.

Oefening 35.

Maak Vrouwelijke namen van:

Wolf, bedrieger, leugenaar, doffer, leeuw, zanger, denker, bakker, tijger, vos, ram, broeder, vriend, bul, vader, beschermmer, voogd, koning, monnik, slaaf, knecht, beer, beer (varken), vink, bok, meerkat, das, leerlooier, kleermaker, toneelspeler, spreker, redenaar, krokodil, hengst, wandelaar, schrijver, dienaar, reiziger, bruigom, boekhouder, raadsman, vijand, metgezel, kameel, zoon, onderwijzer, oom, woerd, meester, haan, dief.

Oefening 36.

Maak duidelijke zinnen van de volgende soorten:

1. vijf met een Zelfstandig Naamwoord in de eerste en een in de vierde naamval;
2. vijf met een Zelfstandig Naamwoord in de eerste en een in de tweede naamval;
3. vijf met een Zelfstandig Naamwoord in de eerste en een in de derde naamval;
4. tien met Zelfstandige Naamwoorden die tot geslachtsregels 1 tot 3, bladz. 24 (met Uitzonderingen) behoren.
5. tien met Zelfstandige Naamwoorden die tot geslachtsregels 4 tot 8 (de Uitzonderingen ingesloten) behoren;
6. vijf, waarin Zelfstandige Naamwoorden gebruikt worden, die de regel omtrent de uitgangen *dom* en *schap*, bladz. 29, verduideliken;
7. tien, waarin vreemde woorden gebruikt worden naar aanwijzing van geslachtsregel 15 (bladz. 29).

Oefening 37.

Maak zinnen van de volgende paren van woorden, en plaats de naamvallen boven de gegeven woorden:

U — dienaar; ik — vriend; paard — ponden; mij — domoor; hem — boek; vriend — vijand; les — moeite; brief — uren; das — last; zoon — lieveling; leugenaar — dief; mens — dier; baviaan — slimheid; dokter — medicijn; hulp — troost; wachthond — gemak; huis — schoorstenen; kerk — zitplaatsen; parlement — wetten; rechter — vonnis; paarden — veld; koeien — kraal; organist — jaren; schoenmaker — leest; inktkoker — pennen; kandelaar — lucifers; landkaart — bergen; brief — onduidelikheid; zon — aarde; maan — bol.

Oefening 38.

Vul de uitgelaten woorden en letters in:

Ik weet g— beter— dag om mijn tante — visite te maken dan Zaterdag. Spreekt u van — os, — hond, — schaap of — paard, of misschien wel van — varken; u zegt niet anders dan — dier, en wij hebben al di— dieren. D— kapitein van on— boot heeft in — Victoria — heel— wereld omgereisd: dat moet — lang— tocht geweest zijn. D— glans — — ster bij avond en d— gloed — — zon bij dag zijn mij veel liever dan — schoonst— lamplicht of d— koesterend — warmte van u— haard. Het is niet mogelijk — Rijn van — begin tot — einde te bevaren: niet alleen is — aan — begin te ondiep, maar te Schaffhausen zou — boot in d — val — — rivier verpletterd worden. Draai — roer, vriend, en wend — boeg naar — golven; haal u— zeil neer, en vat ferm — roeispaan aan zoals ik doe: anders verongelukt — schuit en wij erbij. Wat — heerlijk — ontwaken, wanneer de bloemegodin in — lente ha — toverstaf over — velden zwaait; maar hoe treurig daarentegen als d— najaarstorm d— grimmig — herfst komt aankondigen. Ee— goed — einde van — dag, van — jaar, van on— leven is — heerlijkst— beloning, die on— ten deel kan vallen.

Oefening 39.

Vorm het Meervoud van de volgende woorden:

1.

Venster, raam, huis, kandelaar, mens, beest, aap, vis, roos, boom, kaars, paus, kalf, pols, hok, vat, pen, schip, koe, brief, inkt, beurs, boek, tol, kind, wees, plaats, wagen, smid, potlood, horloge, kaart, sofa, piano, klavier, viool, instrument, schepsel, predikant, vonnis, sekretaris, perzik, wens, dak, hoed, stok, schoorsteen, klok, muts, schoen.

2.

Lap, trap, schaap, hemel, been, wet, tafel, dankbaarheid, water, schat, regel, ster, zon, maan, afgod, monnik, non, klooster, kerk, altaar, beeld, schilderij, tapijt, dame, heer, juffrouw, hoen, bord, lepel, vork, wind, os, paard, ezel, papegaai, eend, gans, haan, kers, pad, weg, schelp, hut, vader, liefde, ontrouw, wreedheid, schaamte, boomtak.

3.

Golf, baai, rivier, berg, stroom, bron, bed, mond, uitgang, sluis, spoortrein, station, lokomotief, zee, meer, beek, dal, hoogte, vallei, stad, dorp, gehucht, vlek, distrikt, provincie, landdrost, magistraat, hof, rechter, advocaat, prokureur, agent, pleidooi, rechtsgeding, jurielid, heemraad, handelshuis, stoomboot, anker, ketting, kade, dok, werkman, slede, brug, gang, uitloop, tunnel, saus, maatstok.

4.

Schaaf, schaaftank, bijl, zaag, boor, boorijzer, handvat, paneel, fundament, zolder, balk, sleutelgat, scharnier, slot, schuifraam, bovenlicht, preekstoel, spijker, schroef, oven, baksel, ei, taart, pastei, lekkernij, vuurhoutje, gehuil, eer, twijfel, aanbod, genot, zegen, zege, hoop, rif, lidmaat, studie, wortel, kleed, troost, lam, split, gemoed, vlees, ham, spek, ooi.

Oefening 40.

Maak tien duidclike, korte zinnen van de volgende soorten:

1. elk met een enkelvoudige Eigennaam;
2. elk met een meervoudig Gemeen Zelfstandig Naamwoord;

3. elk met een onregelmatig Meervoud;
4. elk met een meervoudig woord, dat geen enkelvoud heeft;
5. elk met een Afgetrokken Zelfstandig Naamwoord in 't meervoud.

Oefening 41.

Schrijf de volgende zinnen in 't Meervoud:

Uw zoon heeft mijn hond geslagen, en daarom heeft de hond hem gebeten. Ik heb een paal in uw tuin geplant bij 't aardbeiebed, en daaraan wil ik een draad spannen. 't Paard dat voor de kar stond, had een ijzer verloren, en werd daarom uitgespannen en naar de smid geleid. Zal uw oom dat toelaten, dat zijn kind die jongen met een stok slaat? Was de haan niet van 't lek gevlogen, de vos zou hem niet gepakt hebben. Op 't kerkhof heb ik een graf gezien, waarin een grijsaard en een kindje naast elkander liggen. De timmerman zorgt ervoor, dat 't dak laag genoeg blijft. De leer van deze hervormer wordt in alle kerken van dit land beleden. Het kind van de rijke koopman was in de voorkamer, en zong een lied, terwijl haar zuster op de viool speelde. Ons lam is niet in de kraal bij 't moederschaap, maar staat alleen in de stal te wachten, tot de knecht de deur opendoet. Een been te breken is gevaarlijk, maar een been in te slikken is nog eiger. Ieder lidmaat van onze kerk wordt morgen op de vergadering verwacht. De schilder heeft een studie gemaakt van een eikeboom in 't park.

Oefening 42.

Vorm ook nog de volgende woorden tot duidelijke zinnen zonder de Werkwoorden van Regel 6, bladz. 25 te gebruiken:

Fotografie -- mij -- goed; muis -- vloer -- kast; spiegel -- ik -- beeld; lamp -- kamer -- uur; mij -- tee -- kopje; Jan -- plaats -- koe; winkel -- ik -- koek; kleren -- jaar -- present; boom -- bos -- dicht; kraal -- muur -- voet; wasvrouw -- goed -- sloot: stroom -- berg -- koe; ik -- middag -- sofa; hoenders -- tuin -- hond; kind -- werf -- Piet.

HOOFDSTUK V.

Oefening 43.

Vorm de trappen van vergelijking van de volgende Bijvoegelijke Naamwoorden van Hoedanigheid:

1.

Sterk, zwak, blij, boos, lastig, goed, heet, koud, ziek, snel, snaaks, krom, wijs, laf, trouw, steenkoud, almachtig, vroom, straf, lekker, weinig, vies, laat, vroeg, grijs, slecht, dik, dun, lam, vol.

2.

Goddeloos, echt, dierbaar, kras, dwars, lief, lui, moe, bloeddorstig, plantetend, lauw, versleten, bezig, levend, bereid, beleefd, stuk, geel, zwart, wit, vuil, eenzaam, dorstig, doof, zot, gek, wreed, grof, kort, dom.

3.

Menselik, benauwd, spierwit, ijselik, naar, braaf, vlug, langzaam, vertrouwd, geëerd, geweldig, gastvrij, menslievend, schoon, veelkleurig, angstig, betrouwbaar, viept, verdord, scheef, vierhoekig, geschikt, gevaarlijk, levenloos, schitterend, omgegraven, verteerbaar, begrensd, levenslustig, achterdochtig.

Oefening 44.

1. Schrijf tien zinnen, waarin een Bijvnm. voorkomt in de Vergrotende Trap;
2. tien zinnen, waarin een Bijvnm. voorkomt in de Overtreffende Trap;
3. tien zinnen, waarin twee hoedanigheden van hetzelfde voorwerp met elkander worden vergeleken;

4. vijf zinnen, waarin een Bijv.nw., dat op "s", eindigt, voorkomt in de Overtreffende trap;
5. vijf zinnen, waarin een Bijv.nw., dat op "r" eindigt, voorkomt in de Vergrotende Trap.

Oefening 45.

Vul de uitgelaten woorden en letters in, en zorg dat de streepjes je niet tot fouten leiden.

Even voorbij — brug is — rivier — breedst—. Dez— rivier is — breedst— die ik in — omtrek gezien heb. Van all— huizen in d— dorp is dit — hoogst—. Solon heeft gezegd, dat hij — gelukkigst— mens is, die — tot zijn dood toe blijft. Elk— vogel is — gelukkigst— in — eigen nest. Men verhaalt dat bij een— wedstrijd onder — vogels, wie — hoogst— kon vliegen, een klein— vogel 't won door z— slimheid. D— arend toont zich — moedigst—, wanneer men z— jongen aanvalt. D— amandelboom is — eerst— groen van al— bomen, en ook verliest — z— bladeren — vroegst—. Eerlik duurt — langst—. Onder d— vogels is de struis — sterkst—, maar ook — domst—. D— meisje is — vlijtigst, wanneer zij geheel alleen zit te werken. Van alle dranken is koud water — gezondst—, en — best—. Die jongen is 's zomers — gezondst—, en dus natuurlijk ook — vrolikst —.

Oefening 46.

Vul de weggelaten woorden en letters in:

Een wit— muur is mooier — ee— zwart—. D— vroeg— peren dragen dit jaar beter — d— laat—. In zulk ee— groot— tuin als dez— behoren meer paden te zijn. Aan de— groot— weg, die door — dicht— bos loopt, staat — hout— huis van — oud— boswachter. Di— wit— duif heeft — recht— poot aan ee— scherp— steen bezeerd. Di— vals— hond heeft — klein— jongetje van onz— bakker in — arm gebeten. Het klein— meisje zei, dat zij een gezicht met twee groot— ogen en twee bol— wangen in d— vol— maan had gezien. — jongst— kindje van onz— goed— buurvrouw heeft — erg— ongeluk gehad. Ieder— kind van di— school draagt ee— blauw— lint, en ieder— onderwijzeres — blauw— strikje. Geen enkel— kaartje wordt

aangenomen, dat niet - vol— naam van d— voorzitter draagt. Menig— arm— kind werd di— avond van al — nodige voorzien. Ee— zeker— zilver— ring, die m— oour bezit, wordt gezegd uit - paleis van Napoleon — groot— afkomstig te zijn. De woorden van - wijzen zijn als goud— appelen op zilver— schalen.

Oefening 47.

Vul de weggelaten woorden en letters in:

In d— afgelegen— huis woont ee -- groot— man, die in d— tijd van — jeugd — land veel — diensten bewezen heeft. Mij — buurman moet wel — knap— werkman zijn, anders zouden niet zo veel— mensen hem roepen. Geen groot -- koopman zou zich ooit met zulk — bedrog afgeven. Moet ik verstaan dat dez— persoon ee— oud— leerling of ee— oud— leerling van di— school is. Ee— bits— antwoord vuurt d— toorn aan, en leidt nimmer tot iets goed—. Weinig aangenaam— heeft di— man in zij— kort— leven ondervonden. Nu ik u wat belangrijk— meedelen wil, behandelt u mij met — onverschilligheid, di— waarlik ee— jong— man van u— jaren niet past. Ieder- - slecht— koning is nog geen— slecht— koning, dat wil zeggen, geen— slecht— mens.

HOOFDSTUK VI.

Oefening 48.

Wijs in de volgende zinnen de Voornaamwoorden en de Bijvoegelijke woorden aan; en bepaal tot welke klasse de Voornaamwoorden behoren. Schrijf de Naamvallen boven de Zelfstandige Naamwoorden en de Voornaamwoorden.

1. Zodanige mensen zijn het, met welke wij in onze praktijk te doen hebben; mensen, wier doel het is, hun medemens in alle opzichten te ergeren. 2. Als u uw koei-

en zendt, zal ik de mijne erbij zenden; want het is u en mij beter, dat zekere stuk veld samen te huren. 3. Wat mij ook overkomen moge, ik zal vasthouden aan mijn beginselen, die mijn vader mij heeft ingeprent, en waarin ik de mijnen weer heb onderwezen. 4. Zulks zal het lot worden van al dezulken, die zich tegen hun vorst misdragen hebben, en die elkander tot dit oproer hebben aangezet. 5. Welke bloemen verkiest mijn zusje? Er zijn hier veel soorten: enige met dubbele kronen, en andere eenvoudiger in vorm; maar alle de schoonheid zelf. 6. Wie gaat er met mij mee?—riep Willem. Ik wil mijn broertjes opzoeken, die aan gindse zijde van de rivier hun middagslaapje in dat lange gras liggen te doen. 7. “Alles zal recht komen,” heeft Jan Brand gezegd; en die waardige man heeft daarmede aan zijn land een gedachtenis nagelaten, die zijn geëerde naam bij ons nageslacht zal doen voortleven. 8. U vergist u; ik sprak niet van deze vogel, maar van die, welke dagelijks met zoveel andere onze tuin bezoekt, en mijn jongerten wegpikt.

Oefening 49.

Schrijf tien zinnen, elk met een Persoonlik Voornaamwd.
 Schrijf tien zinnen, elk met een Aanwijzend Voornaamwd.
 Schrijf tien zinnen, elk met een Onbepaald Voornaamwd.
 Schrijf tien zinnen, elk met een Bezittelijk Voornaamwd.
 Schrijf tien zinnen, elk met “*gij*”, en verander die in zinnen met “*jij*” of “*je*”, en dan weer in zinnen met “*u*”. Maak sommige van die zinnen vragend.

Oefening 50.

Maak duidelijke zinnen met de volgende Voornaamwoorden:

Die, dat, zulk een, wie, diens, waarin, ieder, elk, men, iets, niets, geen, alwie, u, hij, gij, wij, ons, hem, hun, hen, het, wat.

Oefening 51.

Zet in de volgende zinnen de Voornaamwoorden van de 1ste Persoon in die van de 3de Persoon over:

1. Mijn vader heeft mij gezegd, dat ik erop rekenen kan, dat mijn schapen geschoren zullen worden. 2. Ik beloof u

op mijn woord, dat ik zal trachten mijn fouten te verbeteren, en mijn leven zo in te richten, dat elkeen tevreden met mij zijn zal. 8. Ik heb 't u immers laten weten, maar ik heb geen antwoord op mijn brief ontvangen. 4. Mijn akkers hebben wel gedragen, en ook mijn vee heeft mij veel minder zorg veroorzaakt dan verleden jaar. 5. Ik heb mijn huizen verhuurd, en wil mij nu op mijn oude plaats neerzetten, om mijn laatste dagen rustig te slijten. 6. Mijn voeder is op, en toch moet ik zorgen, dat mijn dieren geen gebrek lijden. 7. Had ik naar ongerechtigheid met mijn hart gezien, mijn God zou niet gehoord hebben. 8. Waarom moet ik mijn leven zo eenzaam doorbrengen? Ik zal mij op reis begeven, en zal mij in de grote wereld verstrooiing zoeken!

Oefening 52.

Zet in Oefening 51 de 1ste persoon Enkelvoud in de 1ste persoon Meervoud over.

Oefening 53.

Zet in Oefening 51, met uittaling van de 2de volzin, de 1ste persoon Enkelvoud in de 2de persoon over.

Oefening 54.

Vul de weggelaten letters en woorden in in de volgende zinnen, en schrijf de naamvallen boven de Voornaamwoorden.

1. - k, d— u zo trouw gediend heb, kom — vragen m— loon te verhogen. 2. —k heb — u wel gezegd, dat — u vergissen zou in d— - jonge man; nu komt h— uit, dat h— een bedrieger is. 3. Geloof je alles, w— d— vrouw vertelt? zou — niet beter zijn, achter h— rug om na te vragen, w— er waar is van h— lang— verhaal? 4. W— hebben dez— mens tot u gebracht, omdat — 't volk verkeert, zeggende dat — zelf koning is. 5. In zijn— tuin, d— achter — mij— ligt, groeit d— wonderlike plant, w— ik — vertelde. 6. Weet gij niet, w— David gedaan heeft, toen h— hongerde, en deg—, die met h— waren? Hoe h— gegaan is in d— tempel, en d— toonbroden gegeten heeft, d— — niet geoorloofd waren te eten, maar alleen d— priesteren? 7. Indien z— m—

vervolgd hebben, z— zullen ook u vervolgen; indien z— m— woord bewaard hebben, z— zullen ook 't — bewaren. 8. Maar al d— dingen zullen z— u doen om m— naams wil; omdat z— h— niet kennen, d— m— gezonden heeft.

HOOFDSTUK VII.

Oefening 55.

Zoek uit 't volgende alle Telwoorden, en zeg tot welke soort zij behoren, meteen erop lettende, wanneer zij als Voornaamwoorden voorkomen.

De meeste bergen van de kaapse provincie liggen bezuiden de 31ste parallel. Alle kinderen waren bijeen om de vijftigste verjaardag van hun moeder te vieren. Tweemaal heb ik u gewaarschuwd: de derde maal zal ik u straffen. Op Paulus' tweede zendingsreis hield hij zich te Athene op. Vele eersten zullen de laatsten zijn, en vele laatsten de eersten. Wij hebben dit jaar weinig appels en veel peren. Welk onderscheid is er tussen veel boeken en vele boeken te bezitten? Wij drieën zijn op de berg geweest; maar het zal wel de laatste maal geweest zijn, dat wij op het tweede plateau komen. Wacht u voor al die mensen; de meesten van hen zijn bedriegers. Hij verwacht alle heil van de komst van zijn vader. 't Rijtuig ging tweemaal in de namiddag rond, en toen nog eens om kwartier vóór zes. Honderden, ja duizenden sprinkhanen vlogen over 't dorp; en slechts een paar vogels volgden de zwerm. De reiziger had allerhande waren op zijn kar, maar geen enkele bril.

Oefening 56.

1. Schrijf tien zinnen met een *onbepaald hoofdgetal*.
2. Schrijf vijf zinnen met een *onbepaald ranggetal*.
3. Schrijf vijf zinnen waarin de woorden *miljoenen*, *honderden* of *duizenden* gebruikt worden.
4. Schrijf vijf mooie zinnen, waarin een tijd genoemd wordt met uren en minuten.
5. Schrijf zeven zinnen, waarin "*enig*," "*elk*," "*ieder*," "*sommig*," "*weinig*," "*veel*," en "*menig*" als Voornaamwoorden voorkomen.

Oefening 57.

Vul de opengelaten plaatsen in met Onbepaalde Telwoorden:

1. Het meisje gaf mij — melk en — eieren. 2. Ik heb haar — gegeven, wat ik had. 3. Nu hij — geld heeft, heeft hij — rust dan tevoren. 4. Bijna — boek in deze winkel is nieuw; men vindt — goeds op — plank. 5. Deze jongen heeft wel — gebreken, maar toch steekt er — slechts in hem. 6. Hij heeft — vrienden, maar die — zijn hem trouw. 7. Al heeft de arme vrouw — kinderen, zij zou er geen — van willen missen. 8. De — vruchtbomen, die wij bezitten, hebben dit jaar — gedragen. 9. — kind verliest — ouders jong. 10. Al kan ik zelf maar — missen, — geld zal ik u toch gaarne geven.

HOOFDSTUK VIII.**Oefening 58.**

Schrijf de stammen en de hoofdtijden uit van de volgende Werkwoorden:

1.

spelen, hakken, sparen, straffen, spitten, wensen, boren, staren, loven, plakken, stromen, zaaien, oogsten, voeden,

redden, regeren, beleven, oorlogen, verschaffen, wanstrouwen, onthalen, beloven, antwoorden, vrezen, streven, beseffen, glanzen, bevrijden.

2.

delven, wijzen, roepen, hangen, schijnen, bidden, lopen, breken, bieden, schieten, lezen, schrijven, glimmen, zwerfen, roepen, zwijgen, trekken, wassen, vermijden, ontvangen, snijden, scheppen, dwingen, verdrinken, ontduiken, verzwelgen, ontvlieden, genezen.

3.

malen, gaan, zouten, zien, weven, vouwen, slaan, brengen, twijfelen, ontdoen, verbergen, vragen, kruien, gedenken, zoeken, laten, bepalen, bewijzen, waaïen, kopen, zich herinneren, scheiden, zich veroorloven, heten, noemen, regenen, vriezen, onthouden, plegen.

4.

wegvallen, uitlaten, overbrengen, inschenken, onderbrengen, meevallen, huishouden, opslaan, wegraken, losmaken, overwegen, inzien, doorlopen, omzeilen, ondergaan, overtrekken, terugkomen, voldoen, achterklappen, onderdekken, opwarmen, beeldhouwen, letterzetten, voorzingen, voorzeggen, bijspringen.

Oefening 59.

Zet de *kursieve* (schuingedrukte) **woorden** van de volgende zinnen in het Meervoud over:

1. *Hij spreekt* van een zaak, waarvan *hij* noch *zijn* broeder verstand heeft. 2. *Ik vertelde hem*, dat de *tuin* niet gespit kon worden, maar *hij wilde mij* niet geloven. 3. *Indien een lastertong u steekt*, en zeer tot nadeel van u *sprekt*, zo zult ge u niet te zeer beklagen. *Denk* maar aan hetgeen men dikwels ziet: het *is de slechtste perzik* niet, waaraan de *wesp komt* knagen. 4. *De ezel kan* de kar niet trekken, *de jongen zal hem* moeten uitspannen: *zulk een dier* is veel te zwak voor die vracht. 5. *Mijn trouwe hond heeft* gisteren dat *kind* uit een diep gat water gehaald, waarin het bij ongeluk gevallen was. 6. *Kind, kind*, wat zal er van je groeien? *je handelt* gelijk je vader

vroeger gedaan heeft, en hij is er ongelukkig door geworden. 7. De *ooievaar kuert* langs de sloot, om te zien of *hij* er geen kikker uit *kan* halen, die *hij* dan lekker *opsmult* met *zijn zoontje* daar ginds in 't nest. 8. Een jaar geleden *was* er *een man* die bij *zijn* dood een testament naliet, waarin *hij* al *zijn* goed aan *een vreemde*, en niets aan een enkel kind *vermaakte*. 9. *Deed* *hij* het weer, *ik* bracht hem gewis onder 't oog, dat *een dergelijke daad* *zijn* karakter geen voordeel *doet*. 10. Op *een hoogte* *klom* *hij*, in *de diepte* *zag* *hij* neer, in de verte *weidde* *zijn* oog, of *hij* ook iets van 't naderen van een wagen bespeuren *kou*; doch geen enkel teken vertoonde zich, zelfs *geen stofwolk* *werd* gezien.

Oefening 60.

Zet de tussen haakjes geplaatste Werkwoorden eerst in de Onvolm. Tegenw. tijd, dan in de Onvolm. Verl. tijd, en daarna in de Onvolm. Toek. tijd.

1. De vink (zitten) op een tak en (fluiten) een vrolik deuntje, terwijl zijn wijfje de eieren (broeden). 2. De jongens (baden) zich ginds in de dam, en hun zusjes (dekken) de tafel. 3. Een jager (lopen) over 't veld, en (dragen) zijn geweer onder de arm. 4. De wind (suizen) door de bomen en (doen) het koren op de velden wuiven. 5. Van avond (zijn) er konsert; wij (kunnen) de muziek duidelijk horen. 6. Mijn zuster (geven) les aan vier kinderen; zij (zijn) allen gehoorzaam en (doen) hun best. 7. De trein (razen) en (rommelen), terwijl hij ons (voorbij)schuiven; als hij bij een station (komen), (geven) de stoomfluit een harde gil. 8. Waarom (zijn) uw broeder niet hier? hij (behoren) zulke vergaderingen bij te wonen. 9. Er (zijn) een wolk op de berg en het (regenen) hier beneden; het weder (worden) hoe langer hoe triestiger. 10. De houthakkers (zijn) vandaag bezig in het bos; zij (rusten) en (gebruiken) hun middagmaal.

Oefening 61.

Vul de weggelaten woorden en letters in:

1. Wij heb— het hem gezeg—, en hem telkens opnieuw gewaarschuw—, maar hij heeft niet geluist—, en onder— vin— nu, hoe dwaas het is, zich te verhar—. 2. War— mijn vader nog in leven, ik zou u gevraag— hebben, de

vakantie bij ons te kom— doorbreng—. 3. Gisteren stond— de legers tegenover elkander, en war— slechts door een nauw dal gescheid—; maar de aanvoerders besloot—, niet te vecht—, maar liever vrede te sluit—, dan bloed te vergiet—. 4. Had— uw neef zich niet gewaag—, hij zou zijn been niet gebrok— heb—: hij heeft het zichzelf te wijt—, dat hem dit ongeluk overkom—. 5. De boer ploeg—, zaai— en eg— 't land en hoop— dan op regen en zonneschijn, om 't zaad te laat— groei—. 6. Moch— ik 't genoeg smaak—, uw neef daar te ontmoet—, zo zal ik hem tracht— te overreed—, met mij naar huis terug te keer—. 7. De man en zijn zoon zat— in de kar, en reed— ons voorbij, zonder ons te herken—; maar 't jongetje wenk— de koetsier en noop— hem, stil te houd—. 8. Wij at— nooit te veel, toen wij op kostschool war—; eenvoudig omdat wij niet genoeg kreeg— om ons te overeet—. 9. Bleef— de aanvallers zich achter de schansen versteek— toen er op hen gevuur— werd, of viel— zij even moedig aan, als de anderen zich verdedig—? 10. Wij moet— en wil— en zul— ook onze taak ten einde breng—, indien 't ons geluk—, een dag of wat uitstel te krijg—.

Oefening 62.

Schrijf de onderstaande zinnen eerst in de Volmaakt Tegenw. tijd, dan in de Volmaakt Verl. tijd, en daarna in de Volm. Toek. tijd.

1. Mijn vader — mij niet (straffen), maar hij -- mij wel (beknorren), en mij (zeggen), dat het niet weer gebeuren moet. 2. Zij — de kamer (uitlopen) en — terstond (beginnen), haar sommen te maken. 3. De vogels — een rustig plekje (uitzoeken), en — daar een nestje (bouwen), waarin zij hun eieren — (leggen). 4. — het u niet (treffen), dat hij in de laatste tijd zoveel beter (werken) —, en er zoveel beter — (uitzien)? 5. De kinderen — zich vlug (wassen) en (aankleden), en — nu de tuin (ingaan) om bloemen te plukken. 6. Al de leerlingen — een halve dag vrij (hebben), en — die tijd (gebruiken) om de brieven te beantwoorden, die zij van huis (ontvangen) —. 7. Er — een huis op de hoek (gebouwd worden), dat een familie, die van Engeland (komen) —, onmiddellik (betrekken) —. 8. De schaduw van de nacht — (plaats maken) voor het vrolik

morgenlicht, en met de zon — de vrolijkheid in 't hart van de lijder (terugkeren). 9. Wie — er ooit aan (denken), en wie — ooit in staat (zijn), voordat deze vreemdeling onder ons (verschijnen) —, om een paard op die wijze te temmen? 10. Zoals het toen (gebeuren) —, zo — het (blijven), en iedereen — tot heden toe bij die regeling (berusten), hoewel men niet zeggen kan, dat iedereen er tevreden mee (zijn) —.

Oefening 63.

Maak de volgende zinnen volledig:

1. Als ik werken moet,
2. Daar hij er geen lust in had,
3. Terwijl zijn oom hem helpen wil,
4. Ik zal het u laten weten, als
5. Hij vindt het goed, maar
6. Houd altijd stipt uw woord, dan
7. Wilt gij verstandig worden,
8. Een man, die zijn tong niet bedwingen kan,
9. Als de zon in drie dagen niet schijnt,
10. Die eens steelt, ; die eens liegt, . . .

Oefening 64.

Vervang in de volgende zinnen de in haakjes geplaatste Onbepaalde Wijs-vormen door de vormen van datzelfde Werkwoord, die door 't zinsverband worden vereist:

1. 't Huis, dat ik, (*bouwen laten*, Volm. Tegenw. tijd) is nu verhuurd.
2. Wees zo vriendelik, mij 't boek, dat ik bij u (*achterlaten*, Volm. Tegenw. tijd) toe te zenden.
3. De werklieden, die gisteren hier (*werken*, Volm. Tegenw. tijd), kunnen heden niet terug komen.
4. Ik, die u reeds meermaalen (*waarschuwen*, Volm. Tegenw. tijd), moet u nu de gevolgen van uw onvoorzichtheid laten ondervinden.
5. Het blijkt nu dan toch wel, dat u, die altijd (*beweren*, Onvolm. Tegenw. tijd) gelijk te hebben, u nu (*vergissen*, Onvolmaakt Tegenwoordige tijd).
6. Als wij, die dit onderwerp reeds jaren lang (*bestuderen*, Volm. Tegenw. tijd), hier niet over beslissen durven, hoe (*wagen*, Onvolm. Tegenw. tijd) u het dan, een oordeel er over te vellen?
7. Jan sprak over zijn twee broertjes en zei: ik geloof dat zij er niets van (*begrijpen*, Volm. Tegenw. tijd); maar van zijn zuster zei

hij: ik geloof waarlik, dat zij het wel *begrijpen*, Onvolm. Tegenw. tijd). 8. Zij (*besteden*, Onv. Verl. tijd) al haar tijd aan tekenen en fraaie handwerken en (*verwaarlozen*, zelfde tijd) haar schoollessen: nu (*hebben*, Onv. Teg. tijd) zij er berouw van. 9. De bomen (*dragen*, Onv. Verl. tijd) dat jaar zo overvloedig, dat wij iedere dag peren (*plukken*, Onv. Verl. tijd), zonder dat er een eind aan (*schijnen*, Onv. Verl. tijd) te komen. 10. Dat — zij goed (*doen*, Volm. Tegenw. tijd), maar — zij mij nu ook (*kunnen*, Onv. Toek. tijd) uitleggen, waar mijn vriend verleden jaar (*wonen*, Volm. Tegenw. tijd) ?

Oefening 65.

Vul aan wat in de volgende zinnen weggelaten is. Gebruik daarbij altijd hetzelfde Werkwoord, dat reeds in de zin voorkomt, maar zet 't in de door 't zinsverband vereiste tijd.

1. Gisteren heb ik een brief geschreven, en morgen — ik er twee —. 2. Gisteren is mijn broer naar Londen vertrokken, vandaag — naar Amsterdam, en in de volgende week — — naar Berlijn —. 3. Wil u mij morgen bezoeken? Neen, ik — — gisteren reeds —. 4. Wat doet — tuinman nu? Hij is aan 't spitten in — tuin. 5. Gisteren reeds een groot stuk —, en morgen — — weer een ander stuk —. 6. Verleden Donderdag heeft 't zwaar gerijpt, nu — — 't alweer, en ik vrees dat — morgen wel wederom — —. 7. Als het vandaag niet begint te regenen, hoop ik toch dat het morgen wel — —. 8. Gisteren ben je mij komen lastig vallen, nu — — — reeds weer —, en je bent, vrees ik, onbescheiden genoeg om mij morgen — — —. 9. Waarom oefen je je niet in 't zwemmen? Ik heb mij gedurende 't vorige seizoen er in —, ben mij nu aan het —, en — — gedurende 't volgende seizoen ook weder —. 10. Je moet — nu ook —. Wij — — elk jaar weer, en zelfs mijn vader oefent — nog steeds telkens weer.

Oefening 66.

Alle Werkwoorden reflexief te gebruiken. Gebruik in de volgende zinnen de aangegeven tijden:

Mijn paard — — (*bezeren*, Volm. Teg. t.) door — tegen de kant van de staldeur — (*stoten*, Onbep. wijs). 2. (*Vergis-*

sen, Onv. Teg. t) u — niet, als u zegt, dat al die mensen — (*verkleeden*, Volm. Verl. t.) ? 3. (*Verbeelden*, Geb. wijs) — dat men mij vertelt, dat hij — deerlik in die man (*bedriegen*, Volm. Teg. t.) — . 4. Mijn vriend (*storen*, Onv. Teg. t.) — nooit aan wat men van hem zegt; maar hij — daardoor dikwels (*benadelen*, Volm. Teg. t.). 5. Ik — — niet zo (*vervelen*, Volm. Toek. t. Aanv. wijs) —, indien ik — naar de kerk (*begeven*, Volm. Verl. t.) — . 6. De kinderen — — niet (*verspreken*, Volm. Toek. t. Aanv. wijs) —, indien zij — bedaard (*houden*, Volm. Verl. t.) — . 7. Alle jongens — — daar goed (*amuseren*, Volm. Teg. t.), maar sommige — — slecht (*gedragen*, Volm. Teg. t.). 8. De arme weduwe — — met haar vier kinderen (*onderhouden moeten*, Onv. Verl. t.), omdat zij — van al haar betrekkingen (*verlaten zijn*, Onv. Verl. t.) 9. Toen de zon opging (*wassen*, Onv. Verl. t.) de vogels —, en (*strijken*, Onv. Verl. t.) — de veren glad, om — daarna boven in de boom (*plaatsen*, Onbep. wijs) en een lustig lied te zingen. 10. De meisjes — — stil (*houden*, Onv. Toek. t.), totdat zij — (*overtuigen*, Volm. Teg. t.) —, dat er geen gevaar is.

Oefening 67.

Kies tussen het gebruik van hebben en zijn in de volgende zinnen:

1. Wij (*hebben, zijn*) in de tuin gaan zitten, want op de stoep (*hebben, zijn*) wij het te warm. 2. De vogels (*hebben, zijn*) het bos uitgevlogen, vóór de jager met zijn geweer gereed (*hebben, zijn*). 3. Denkt u, dat 't ijs gesmolten zou (*hebben, zijn*), als men er niet mee bij 't vuur geweest (*hebben, zijn*) ? 4. De knaap (*hebben, zijn*) in de put gevallen, maar, daar hij niet diep was (*hebben, zijn*) hij er zonder hulp weer uitgeklimmen. 5. De soldaat (*hebben, zijn*) gestorven, eer de dokter bij hem geweest (*hebben, zijn*). 6. Zou hij wel zoveel gereisd (*hebben, zijn*), indien zijn vader niet altijd zo rondgetrokken (*hebben, zijn*) ? 7. Die spleet zou nooit ontstaan (*hebben, zijn*), indien er geen aardbeving plaats gevonden (*hebben, zijn*). 8. Het (*hebben, zijn*) nu eenmaal gebeurd, en gelukkig (*hebben, zijn*) het niet zover gekomen, dat hij uit zijn betrekking ontslagen (*hebben, zijn*). 9. De dokter (*heb-*

ben, zijn) het gehele land doortrokken, en (*hebben, zijn*) goed met de inwoners bekend geworden, vóór hij zijn boek schreef. 10. Ik (*hebben, zijn*) gisteren tien minuten van de school naar huis gelopen, en toch kan ik niet zeggen, dat ik biezonder gauw gelopen (*hebben, zijn*).

Oefening 68.

*Zet de volgende zinnen in de **Lijdende Vorm** over:*

1. Het paard trekt de wagen. 2. De os trok de ploeg. 3. De ezel heeft de kar getrokken. 4. De paarden hadden de wagen getrokken. 5. De ossen zullen de ploeg trekken. 6. De ezels zullen de kar getrokken hebben. 7. Ik schrijf een brief. 8. Wij lazen een mooi boek, toen mijn broeder een telegram op tafel legde. 9. Men rookt daar uit lange pijpen. 10. Het menselijk lichaam kan veel ziekte verdragen. 11. Waarom zouden wij geen kerk houden? 12. Vergeef ons onze zonden. 13. Hij hielp hen de vis uit 't water trekken. 14. Wij zetten onze reis voort, nadat wij onze brieven bezorgd hadden. 15. Menigeen heeft verleden jaar zware verliezen geleden. 16. Men zegt, dat de vijand de bergpas bezet heeft. 17. Kan u niet geloven, dat ik in twee uren al mijn lessen leer? 18. Waarin vangt men hier 't regenwater op? heeft u dat al ooit onderzocht? 19. Napoleon de Grote won de slag bij Austerlitz, en verloor die bij Waterloo. 20. Verscheidene malen heb ik aan uw deur geklopt, maar niemand heeft mij gehoord. 21. Men danst bijna dagelijks daar in de zaal, en speelt er ook biljart en domino. 22. Hij heeft zijn plicht betracht, en zijn vaderland een grote dienst bewezen.

Oefening 69.

*Zet de volgende zinnen in de **Bedrijvende Vorm** over:*

1. Het huis zou door die metselaar gebouwd worden, indien ik eerder van de man gehoord had. De bomen waren door mijn neef omgehakt geworden, maar de put was niet door hem gegraven geworden. 3. De haas is door de jager neergeschoten geworden, nadat hij door de hond opgejaagd was geworden. 4. Die muur zal door de timmerman gemeten worden, eer er een gat in gebroken wordt. 5. De muizen zouden in de val gevangen kunnen worden, indien er een stukje spek in gelegd werd. 6.

Aardrijkskunde wordt in die school niet uit boeken geleerd, maar alles wordt aan de kinderen verteld. 7. Werden de paarden in vroegere eenwen ook beslagen, of werd hun hoef toen niet beveiligd tegen de ruwe stenen, die op de paden gevonden worden, en die er gewis vroeger ook gevonden werden? 8. Hij zou tot koning uitgeroepen geworden zijn, indien de troepen niet tegen hem ingenomen waren geworden. 9. Die overgrote macht werd eertijds door de vorsten uitgeoefend, toen door de gemene man geloofd werd, dat edellieden door God van ander bloed gemaakt waren geworden dan zijzelven. 10. U is door uw afkomst bestemd, en door de keuze van uw stam afgezonderd geworden, om 't hoofd te zijn van allen, die hier rondom u gevonden worden.

Oefening 70.

Zet de Werkwoorden in de volgende zinnen in de passende tijden van de Aanvoegende Wijs; hij voorbeeld:

Indien ik hem niet *geroepen* had, hij zou te laat *gewest* zijn.

Hadde ik hem niet *geroepen*, hij ware te laat *geweest*.

1. Zou het niet mogelijk zijn hem te bewijzen, dat zulk een regeling beter wezen zou? 2. Indien hij mij vinden zou, zou ik verloren zijn. 3. Mocht 't meisje haar moeder nog maar eens weerzien! 4. Mocht de dokter toch maar komen! 5. Moge God mij bijstaan, mijn vaderland te verlossen! 6. Laat hem komen, als hij de moed heeft!—Hij zou reeds gekomen zijn, indien zijn vader hem niet teruggehouden had. 7. Laat er geen zwaard getrokken, geen schot gelost worden, vóór de bevelhebber 't kommando geeft. 8. Laat hem waken, dan komt hij niet in verzoeking! 9. Als de zon maar scheen, zou het veld een beter aanzien hebben. 10. De deugd moet beoefend, en alle kwaad gemeden worden door elkeen, die zich een eervolle naam verwerven wil.

Oefening 71.

Zet de Werkwoorden van de volgende volzinnen over in de vormen, in de vorige oefening gebruikt.

1. Hadden wij beter ópgelet, wij waren niet gestraft geworden! 2. Het ware te wensen, dat hij eindelijk naar

mijn raad luisterde! 3. Kome wat wil, ik moet er heen!
 4. Och, of God mij spaarde, dat mijn ogen dat nog zagen!
 5. Ware die vriend nog bij mij, mijn leven ware niet zo
 eenzaam. 6. Zwijg, zeg ik; dat geen woord uw tong
 ontsnappe! 7. Laat de man alleen, dat hij in vrede
 sterve! 8. Het ware mij beter, zo ik u nooit gezien hadde.
 9. Komt, verzadigen wij ons aan de buit; wat baatte het,
 langer te wijlen?

10. En wierd' ik ook verneerd,

Mijn antwoord wierd' niet door uw dreigingen gekeerd.

Oefening 72.

*Maak de volgende zinnen volledig met Werkwoorden in
 de Aanvogende Wijs.*

1. Ik hoopte, dat hij . . . ; 2. ik verlang, dat zij . . .
 . . . ; 3. de moeder had gewenst, dat haar kinderen . . . ;
 4. mijn vader bepaalde, dat ik ; 5. de vorst eist
 dat zij . . . ; 6. wie vooruit wil komen in de wereld, . . .
 . . . ; 7. wie niet werkt, dat ; 8. alles, wat
 adem heeft, ; 9. mijn vader op, en
 van zijn zoon z'n wildbraad, opdat uw ziel mij
 . . . ; 10. is iemand treurig, dat hij . . . ; is iemand blij,
 dat hij

Oefening 73.

*Vul in wat uitgelaten is in de volgende zinnen en let
 op 't verband tussen de tijden van de Werkwoorden in
 de Hoofdzin en zijn takken:*

1. Mijn vader heeft mij gezegd, dat hij mij . . . 2. Ik
 zal u geen toestemming geven, indien 3. Waarom
 heeft u hem niet gevraagd, of ? 4. Hij heeft 't niet
 kunnen geloven, omdat 5. De dief gaf voor, dat
 men . . . 6. Ik wens, dat je 't verstaan zult dat . . .
 7. De predikant heeft afgekondigd, dat 8. Indien
 hij mij gezien heeft, moet 9. Zoals u zegt, dat
 't gebeurd is, kunnen 10. De hond heeft geweten,
 dat

Oefening 74.

Zet het gegeven deel van de zinnen in de vorige oefening eerst in de Volmaakt Verleden, en daarna in de Volmaakt Toekomende tijd over, en schik de Werkwoorden die jezelf hebt ingevoegd, naar die tijden.

Oefening 75.

1. Schrijf tien zinnen, elk met een vervoegd *zwak* werkw.
2. Tien, elk met een vervoegd *sterk* werkwoord;
3. Tien, elk met een vervoegd *gemengd* werkwoord;
4. Tien, elk met een vervoegd *onregelmatig* werkwoord;
5. Tien, elk met een vervoegd *onscheidbaar samengesteld* werkwoord;
6. Tien, elk met een vervoegd *scheidbaar samengesteld* werkwoord;
7. Tien, elk met een Verleden Deelwoord, dat “*ge*” niet neemt;
8. Tien, elk met een Verleden Deelwoord, dat “*ge*” tussen 't voorvoegsel en de stam heeft;
9. Vijf, elk met een *Causatief* werkwoord;
10. Vijf, elk met een *Frekwentatief* werkwoord.

HOOFDSTUK IX---XVI.

Oefening 76.

Wijs de soorten van Bijwoorden aan in de volgende zinnen:

1. Hoeveelmaal heb ik 't ook niet gezegd! Hoe zo dan? vraag je misschien.
2. 't Schip zeilde een dag vóór ons uit, en na één enkele dag varens vernamen wij plotseling, dat wij niet onwaarschijnlijk over de plek waren gegaan, waar 't vergaan was.
3. Herenigd zetten zij zuidwaarts koers en dreven 's nachts ongemerkt de

haven binnen. 4. Men had zich zelfs voorzien van afrikaanse slaven, die mogelijk de talen spraken van de volken, waarmede men vooreerst bekend wilde worden. 5. Kom toch bij mij: ik heb u immers niets gedaan, waarover u ontevreden zou kunnen zijn? 6. Wij leven in een hoogst onaangename tijd: overal is ziekte, en gedurig hoort men van waarlik ontzettende ongelukken. 7. Zij hebben de strijd kloek en manmoedig aangebonden; waarom zou men dan niet met reden mogen verwachten, dat zij ten laatste overwinnen zullen? 8. Ten eerste moet ik u ernstig over uw gedrag onderhouden; verder moet ik u nog eens waarschuwen tegen de omgang met die mensen, en ten slotte u erop wijzen, dat uw schooljaren reeds lang verstreken zijn, en het daarom uw plicht is, u met uw studieën te haasten.

Oefening 77.

Zeg tot welke soort de kursieve woorden in de volgende zinnen behoren:

1. Als u *toch* komt, moet u *toch* eens kijken, of ik deze kleur *nu* blauw *genoeg* gemaakt heb. 2. *Inderdaad*, 't *ge*haaste schrijven zou u *te* *moe* maken, *om* *daarna* *nog* met ons uit te gaan; *maar* *als* u *maar* *net* deze bladen afschrijft, zal het u, *zo* wij hopen, niet hinderen. 3. *Eer* de zon uitkomt, kunnen wij *hoogstwaarschijnlijk* niet rijden, *want* de morgens zijn *tegenwoordig* *zo* koud, *dat* men zich *ternauwernood* *vóór* acht uur buitenshuis durft wagen. 4. *Ofschoon* men mij *zo* ergert somtijds, *dat* ik het *bezwaarlik* kan verdragen, wil ik het *liever* *nog* een paar maanden uitstellen. 5. *Morgen* vertrekken onze vrienden *van* *hier*, *als* *wanneer* ook wij ons zullen klaarmaken, *om* *eerstdaags* *naar* *elders* te verhuizen. 6. Ik was *ermee* bezig, *toen* u *binnen* kwam, en *nog* *altijd* ligt het *daar* op mijn bed; *echter*, beloof ik u, *dat* ik *er* *verder* *geen* hand meer *aan* zal zetten, *vóór* u mij *volledig* *over* deze zaak spreekt. 7. *Maar* weet *dit*, *dat* *zo* de heer des huizes geweten had, *dat* de dief *dan* komen zou, hij *gewis* zijn huis niet zou hebben laten doorgraven. 8. Kom *juist* *dan*, *wanneer* het u *het* *meest* *gelegen* komt; *want* voor mij, *die* *hier* *sedert* weken ziek lig, maakt 't *nur* *waarlik* *accinig* onderscheid. 9. *Indien* ik het *maar* *zo* kon krijgen,

dat de belhamels eens beboet werden, *dan zou dat de anderen doen schrikken, en zij zouden zich bepaald beter gedragen; hoewel men ook al misschien op 't karakter van zulke mensen te weinig aan kan, om veel met zekerheid te zeggen.* 10. Ik ben *ervan overtuigd, dat noch bedreiging, noch belofte, noch eer, noch schande die man hetzij naar de ene, hetzij naar de andere kant zal doen overhellen; want weinig heb ik een mens ontmoet, die zo in de grond eerlijk is, als hij.*

Oefening 78.

Plaats passende Voegwoorden in de volgende zinnen:

1. Het zal tevergeefs zijn, — u roept; -- hij slaapt — kan u niet horen. 2. Heeft u de appels al geplukt, — wacht u, — ik u zal helpen? 3. Ik heb hem opgezocht, — hij is te ziek, zelfs -- te spreken; — heb ik mijn plan niet kunnen volvoeren. 4. Wacht, — ik kom; 't zou niet goed zijn, — u 't alleen probeerde. 5. — vraagt u het hem — zo dikwels, hij zal het — niet doen. 6. De man is ziek — arm; het is niet te verwonderen, — hij geeft zich over aan de drank. 7. — ik ulieden de aardse dingen gezegd heb, — gij niet gelooft, hoe zult gij geloven, — ik u de hemelse zou zeggen? 8. Werpt uw paarden niet voor de zwijnen, — zij ze niet met hun voeten treden, — zich omkerende u verscheuren. 9. — het een, — het ander wil helpen; de dokter vreest, — de ziekte dodelik zal zijn. 10. Zij heeft haar broeder zó liefgehad, — zij zich geheel en al voor hem opgeofferd heeft, — met haar handen genoeg bijeengebracht, — hem naar Londen te zenden, -- hem te laten studeren.

Oefening 79.

Maak de Woordontleding van de volgende volzinnen:

1. Verlaat u op ons, die u liefhebben, liever dan op hen, van wier gevoelens u onzeker is. 2. Verlaat mij niet in mijn ouderdom; wees mij nabij, terwijl mijn kracht vergaat. 3. Zie, Gij hebt lust tot waarheid in 't binnenste, en in 't verborgene maakt Gij mij wijsheid bekend. 4. Als ik er zó over denk, gevoelt u, dat 't mij nauweliks mogelijk is, dit geschrift te ondertekenen. 5. Al zij de leugen nog zo snel, de waarheid achterhaalt hem wel — is een bekend spreekwoord uit de oude tijd.

Oefening 80.

Wijs de soorten van Bepalingen aan in de volgende zinnen:

1. *In de zomer staan wij vroeg op, en in de winter gaan wij vroeg naar bed.* 2. *Vijf en twintig jaren hebben de beste bouwmeesters van 't land over deze kerk gebouwd.* 3. *Uw broeders behoorden zich niet in zulk een kleine boot op dat diepe water te wagen, en dan allcen voor plezier.* 4. *In grote haast en zonder goed voor zijn voeten te zien, liep hij zingende de trap af.* 5. *Ezau verkreeg toch eindelijk op zijn aanhoudend verzoek Izaäks zegen.* 6. *De zaaier heeft al voortgaande zijn zaad op de weg, in de doornen, op de rotsen, en in de goede aarde gestrooid.* 7. *In een jügende sneeuwstorm kwam een arme bedelaar bij ons op de plaats aan.* 8. *Waarschijnlijk zegt hij het, om u te misleiden.* 9. *Al de lange, barre winter door heeft dit huisje u trouw tegen de koude beschut.* 10. *In Siberië, een van de koudste landen van de aarde, moeten russiese-gevangenen voor straf hun gehele leven in donkere mijnen werken.*

Oefening 81.

Ontleed de volgende Samengestelde zinnen in Enkelvoudige, en noem de soorten:

1. *Vóór wij verder gaan, moet ik u waarschuwen, dat er dieven in de buurt zijn.* 2. *Toen de zon opkwam, verlieten de vogels de schuilhoek, waar zij de nacht hadden doorgebracht.* 3. *Mensen, die anderen graag helpen, willen ook graag geholpen worden door hen, die zij liefhebben.* 4. *Het is beter, tot de Heer toevlucht te nemen, dan op de mens te vertrouwen.* 5. *Indien ik kwalik gesproken heb, getuig van 't kwade.* 6. *Ik verzeker je, dat ik 't niet meer doen zal, zolang je dezelfde voor mij blijft, die je tot nu toe geweest bent.* 7. *Indien uw vijand hongert, zo spijzigt hem, opdat hij zich schamen moge.* 8. *In 't begin van de wereld was de aarde, die nu zo prachtig bekleed is met groen en bloemen, en overal de mens aantrekt, woest en ledig.*

Oefening 82.

Ontleed de volgende Samengestelde zinnen en schrijf de ontleding van de Enkelvoudige uit.

1. Wij zullen het u vertellen, en het u uitleggen, doch oordelen mag u niet, voordat wij aan 't eind van ons verhaal zijn. 2. Hetzij dan dat gijlieden eet, hetzij dat gij drinkt, hetzij dat gij iets anders doet, doet het alles ter ere Gods. 3. Uw broeder heeft het onderzocht, zowel als goedgekeurd, en nu spreekt hij er tegen; daarom menen wij, dat hij veranderlik en onbetrouwbaar is. 4. Je hebt ons bedrogen, of ten minste je hebt ons misleid; dus moet je ons niet kwalik nemen, dat wij je niet langer vertrouwen. 5. De dokter had hem niet alleen vooruitgebracht, maar inderdaad zo goed als genezen; echter is hij weer ingestort, en daarna gestorven. 6. Of u u verontschuldigt, dan of u uw schuld belijdt, de zaak blijft ons even duidelijk, en de verdenking blijft op u rusten. 7. Ik ben jong geweest, en ik ben oud geworden; toch heb ik de rechtvaardige nooit verlaten gezien, of opgemerkt, dat zijn kinderen om brood moesten bedelen. 8. Bezint, eer gij begint; want eerst gedaan, en dan gedacht, heeft menigeen in leed gebracht.

Oefening 83.

Geef de kracht van de Voorvoegsels en Achtervoegsels aan in de volgende woorden:

Oorlog, vernederen, ontspruiten, genieten, wanstaltig, gelaarsd, ontzeggen, aartsluiaard, gesprek, bevredigen, vervalsen, wangunst, besmetten, ontronen, bejaard, gezicht, verslapen, onweder, gevleugeld, herdrukken, beademmen, aartspriester, erkennen, bezingen, ontvluchten, verbakken, onmens, wanorde, ontvreemden, mismaakt, gezang, ondiep, gevogelte, kloosterling, heiland, wasdom, deelachtig, zondags, zwavelen, spotachtig, mondeling, babbelen, radeloos, luieren, vogelijn, diefachtig, bazig, goedheid, dankbaar, hoogte, stommerik, vruchtbaar, duurzaam, houtachtig, vijand, ziekelijk, heldhaftig, steelsgewijze, wandelen, huiswaarts, burgerlik, zachtkens, wandelaar, hoveling, liedjeszangster, steeds, reddeloos, droppelen, rustig, waarachtig, pluimage, zadelen, snapachtig, bevolken.

BEKNOPT
NEDERLANDS WOORDEBOEK

VOOR ZUID-AFRIKA

Door **HUBERTUS ELFFERS & Dr. W. J. VILJOEN**

IS THE STANDARD

DUTCH DICTIONARY

For all South Africans (Simplified Spelling.)

Acknowledged as such by the various Government Education Departments and the Cape University.

Indispensable to every one who makes a study of Dutch.

1350 pp. large crown octave. 100,000 Dutch words explained. 4,000 Cape words taken up.

PRICE 12s. 6d.

The most successful

DUTCH-ENGLISH — ENGLISH-DUTCH

DICTIONARY

(Simplified Spelling)

Ever put on the South African Market, known as

— ELFFERS & VILJOEN'S —

has now reached its 20th thousand, and is still selling with Unparalleled Rapidity.

The Fourth Revised Edition has been Improved and Enhanced in Value by the inclusion of Agricultural and Botanical terms as suggested by the Agricultural Department.

Price 5 6.

J. C. JUTA & CO., CAPETOWN & JOHANNESBURG.

JUTA'S

Most Successful Collection of Text Books for S. Africa.

RECENT ADDITIONS.

South Africa and the British Empire. By Miss A. S. Bleby B.A. (Lond.). Thoroughly revised by H. C. Girdlestone, BA. (Lond.) in accordance with the late Authoress' suggestions and general instructions. Complete in one vol., 4/6 net.

NOTE :—The ONLY complete work on the market. Specially prepared to meet the requirements of the New Syllabus.

Europe: Its Influence on South Africa. Juta's University History Course for the Junior Certificate Examination. By H. C. Girdlestone, B.A. (London). Price 4/6 net.

A Class Book of English Grammar. By W. E. C. Clarke and A. C. Muller. Including notes on Figures of Speech and the Scansion of English Verse 2/6 net. A new and entirely revised Edition.

Geography of Cape Colony. By George B. Kipps, F.R.G.S. Principal, South African College Junior School; Editor of the *Educational News*. 9d. net.

Selected English Prose Companion. By M. H. Jackson, B.A. 1/6.

Juta's University English Course. By M. H. Jackson, B.A. (Lond. and Cape) Honourman in English of the University of London; English Master, Boys' High School, Seapoint. 2nd edition Price 3/- net.

English Manuals for Standards III, IV, V, VI and VII. By J. J. Jackson Brownlee. 6d. each net. These Manuals have been specially prepared to meet the requirements of the New Syllabus and will be found most useful by the experienced Teacher and helpful to the beginner. No trouble or expense has been spared in producing the very best and they far excel anything of their kind now in use.

Whiteside, Rev. J. Union Reader of South Africa. Price 2/-.

Whiteside, Rev. J. Geography Manuals. Price 6d. each Standard.

Juta's Standard Arithmetics. By R. M. Christopher and J. J. Llewellyn. For South African Schools. Standards I, II, III, IV, V VI and Answers. 6d. each net. Standard VII, and Answers 9d. each net.

Juta's "Standard" Tests in Arithmetio. By R. M. Christopher and J. J. Llewellyn. All Standards 6d. each. Teachers' Edition with Answers 1/- each.

Juta's 'Excelsior' Mental Arithmetics. By J. C. Craig, of the Boys' High School, Seapoint. Author of Juta's Excelsior Arithmetic Tests, Excelsior Grammar Tests, University Table Card, etc. Standard I to VII 6d. Teachers' Edition 1/- each Standard.

Juta's University Latin Course. By J. D. Coley, B.A. (Honours), Oxford. Examiner to the University. A comprehensive guide in all the subjects of the Latin Course required for the Matriculation, Senior Certificate, and Junior Certificate Examinations of the Cape of Good Hope University. Price 4/6.

Juta's "Excelsior" Grammar Test Cards. By J. C. Craig. 36 Cards in case for each Standard. 1/- per packet.

J C. JUTA & CO.

